

PRAWA AUTORSKIE I PRAWA POKREWNE W MASIE UPADŁOŚCI

Adrian Niewęgłowski

Wolters Kluwer

Polecamy w serii:

Sytuacja prawna użytkowników w prawie patentowym

Marta Sznajder

Naruszenie praw autorskich i praw pokrewnych w związku z funkcjonowaniem wyszukiwarek internetowych

Andrzej Hańderek

Zasada proporcjonalności w prawie autorskim w Unii Europejskiej

Ryszard Markiewicz

Zgłoszenie znaku towarowego w złej wierze

Joanna Adamczyk

Pojęcie utworu w prawie autorskim

Ewa Laskowska-Litak

Prawoautorska ochrona programów komputerowych

Zbigniew Okoń

Kulinaria w polskim prawie własności intelektualnej

Piotr Ślęzak

Prawna ochrona treści cyfrowych

Katarzyna Chałubińska-Jentkiewicz

Media w erze cyfrowej. Wyzwania i zagrożenia

redakcja naukowa *Katarzyna Chałubińska-Jentkiewicz,*

Monika Nowikowska, Krzysztof Wąsowski

Wpływ decyzji Urzędu Patentowego RP na postępowanie cywilne w sprawach z zakresu prawa własności przemysłowej

Arkadiusz Sadza

Ochrona wzorów użytkowych

Marcin Balicki

Tłumaczenie w prawie autorskim

Jakub Doliński

Test trójstopniowy w prawie autorskim. Paradygmaty prawa autorskiego

Piotr Niezgódka

Domeny internetowe. Teoria i praktyka

redakcja naukowa *Ireneusz Matusiak*

Ustalenie kwoty stosownego wynagrodzenia za naruszenie autorskich praw majątkowych

Łukasz Maryniak

Naukowe i krytyczne wydania tekstów jako przedmiot prawa autorskiego i praw pokrewnych

Bohdan Widła

Ograniczenia ochrony patentowej a naruszenie patentu

Justyna Ożegalska-Trybalska

Pośrednicy internetowi w prawie Unii Europejskiej.

Rola i obowiązki wobec treści użytkowników

Magdalena Piech

PRAWA AUTORSKIE I PRAWA POKREWNE W MASIE UPADŁOŚCI

Adrian Niewęłowski

SERIA **MONOGRAFIE**

Publikacja dofinansowana ze środków
Funduszu Wsparcia Twórców Stowarzyszenia KOPIPOL

Wydanie publikacji zostało dofinansowane przez
Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

Stan prawny na 20 września 2024 r.

Dr hab. Adrian Niewęglowski, prof. Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej
w Lublinie, nr ORCID: 0000-0002-0948-9813

Redakcja serii
Ryszard Markiewicz, Andrzej Matlak, Alicja Pollesch

Recenzenci
Prof. dr hab. Andrzej Jakubecki
Prof. dr hab. Ryszard Skubisz

Wydawczyni
Monika Pawłowska

Redaktorka prowadząca
Joanna Cybulska

Opracowanie redakcyjne
Katarzyna Rybczyńska

Projekt okładek serii
Wojtek Janikowski, Przemek Dębowski

© Copyright by Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2024
© Copyright by Adrian Niewęglowski

ISBN 978-83-8358-940-4
ISSN 1897-4392

Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o.
Dział Praw Autorskich
01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33
tel. +48 728 313 462
e-mail: PL-ksiazki@wolterskluwer.com
księgarnia internetowa www.profinfo.pl

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	11
Wstęp	17
Rozdział I	
Wejście praw autorskich i pokrewnych do masy upadłości	27
1. Uwagi wstępne	27
2. Dynamiczny model praw autorskich i pokrewnych w masie upadłości.....	37
3. Mienie wyłączone z postępowania upadłościowego a prawa autorskie	45
3.1. Założenia wstępne	45
3.2. Dopuszczalność prowadzenia egzekucji z autorskich praw majątkowych.....	51
3.2.1. Spór w kwestii znaczenia ograniczeń egzekucyjnych praw autorskich dla masy upadłości	51
3.2.2. Analiza prawnoporównawcza.....	55
3.2.3. Wnioski dla polskiego prawa	79
3.3. Autorskie prawa osobiste.....	93
3.4. Problem umownego wyłączenia zbywalności autorskich praw majątkowych.....	103
3.5. Niezbywalne wynagrodzenia (honoraria) twórców.....	111
4. Podmiotowe aspekty upadłości w zakresie prawa autorskiego.....	117
4.1. Twórca jako upadły	117
4.2. Następca prawny autora jako upadły	125

4.3. Współtwórca jako upadły.....	134
4.4. Autor pozostający w związku małżeńskim jako upadły.....	140
4.5. Wspólnik spółki cywilnej (podmiot autorskich praw majątkowych) jako upadły	146
5. Ogłoszenie upadłości a obciążenia rzeczowe na autorskich prawach majątkowych.....	151
6. Problem przeniesienia autorskich praw majątkowych na zabezpieczenie	156
7. Prawa pokrewne w masie upadłości	160
8. Upadłość podmiotu praw autorskich a pozycja uprawnionych z tytułu praw pokrewnych.....	166
9. Uwagi końcowe	174

Rozdział II

Umowy w dziedzinie praw autorskich i pokrewnych

a upadłość.....	187
1. Uwagi wstępne	187
2. Rodzaje umów autorskich w kontekście ogłoszenia upadłości.....	191
3. Upadłość a umowy o stworzenie utworu połączone z przeniesieniem praw autorskich	193
4. Umowy o przeniesienie praw majątkowych do utworu istniejącego a kwestia upadłości	201
4.1. Zagadnienia wspólne. Przyjęcie utworu a wejście praw autorskich do masy upadłości.....	201
4.2. Klauzule zastrzegane przez strony umów autorskich na wypadek upadłości.....	205
4.2.1. Roszczenie o zwrotne przeniesienie autorskich praw majątkowych w razie upadłości	205
4.2.2. Automatyczne przejście autorskich praw majątkowych na zarządcę powierniczego	211
4.2.3. Umowy przenoszące prawa autorskie połączone z obowiązkiem rozpowszechnienia utworu	216
5. Wpływ ogłoszenia upadłości na umowy licencyjne.....	224
5.1. Uwagi wstępne	224

5.2. Problem rozwiązania umowy licencyjnej	
przez syndyka.....	231
5.2.1. Analiza prawnoporównawcza.....	231
5.2.2. Wnioski dla wykładni prawa polskiego	259
5.3. Problem oddziaływania rozwiązania umowy	
licencyjnej przez syndyka na sublicencje.....	272
5.4. Prawo Unii Europejskiej a umowy licencyjne	
w postępowaniu upadłościowym.....	280
5.5. Antycypowanie ogłoszenia upadłości w umowach	
licencyjnych.....	285
5.5.1. Kwestie wstępne	285
5.5.2. Klauzule rozwiązujące umowę w razie	
upadłości licencjobiorcy.....	287
5.5.3. Postanowienia umowne chroniące	
licencjobiorcę przed skutkami utraty licencji.....	293
5.5.4. Wnioski	305
6. Ogłoszenie upadłości a umowy odnoszące się	
do egzemplarzy	306
7. Obrót elektronicznym majątkiem upadłego	
po ogłoszeniu upadłości	310
8. Uwagi końcowe.....	311

Rozdział III

Zarządzanie i likwidacja masy upadłości obejmującej prawa	
autorskie i prawa pokrewne.....	317
1. Uwagi wstępne	317
2. Inwentaryzacja i zasady wyceny praw autorskich	
i pokrewnych w masie upadłości.....	319
2.1. Spis inwentarza	319
2.2. Wycena praw autorskich i pokrewnych wchodzących	
w skład masy upadłości	327
3. Plan likwidacyjny oraz zarządzanie prawami autorskimi	
i pokrewnymi przez syndyka.....	336
3.1. Plan likwidacyjny oraz sprawozdanie finansowe	336
3.2. Zarządzanie prawami autorskimi i pokrewnymi	
przez syndyka.....	341

3.2.1. Zasady ogólne. Relacje syndyka z innymi podmiotami.....	341
3.2.2. Dochodzenie ochrony przez syndyka a problem legitymacji licencjobiorcy wyłącznego	350
4. Sprzedaż przedsiębiorstwa dłużnika w całości	356
4.1. Uwagi wstępne. Tryby sprzedaży przedsiębiorstwa upadłego.....	356
4.2. Wpływ sprzedaży przedsiębiorstwa upadłego na prawa autorskie i pokrewne.....	362
4.2.1. Problem oznaczenia praw autorskich i pokrewnych w umowie sprzedaży przedsiębiorstwa	362
4.2.2. Skutki sprzedaży przedsiębiorstwa upadłego dla praw autorskich i pokrewnych	372
4.3. Konsekwencje sprzedaży przedsiębiorstwa dla licencji z zakresu prawa autorskiego	376
4.3.1. Aktualny stan prawa polskiego	376
4.3.2. Przejście licencji na nabywcę przedsiębiorstwa upadłego w obcych systemach prawnych.....	384
4.3.3. Wnioski i postulaty <i>de lege ferenda</i> dla prawa polskiego	397
4.3.4. Problem umowy o depozyt kodu źródłowego programu komputerowego upadłego.....	401
5. Sprzedaż zorganizowanej części przedsiębiorstwa w postępowaniu upadłościowym	404
5.1. Prawa autorskie i pokrewne a zorganizowana część przedsiębiorstwa upadłego.....	404
5.2. Reżim prawny umowy sprzedaży zorganizowanej części przedsiębiorstwa w upadłości.....	407
6. Przejęcie lub sprzedaż praw autorskich i pokrewnych w przypadku zastawu rejestrowego	411
6.1. Zagadnienia wspólne. Przedmiot zastawu rejestrowego.....	411
6.2. Problemy szczegółowe. Zastaw rejestrowy na zbiorze praw autorskich i pokrewnych	413
7. Likwidacja praw autorskich i pokrewnych wchodzących w skład masy upadłości	417

7.1. Założenia ogólne likwidacji praw autorskich i pokrewnych upadłego.....	417
7.2. Skutki likwidacji praw autorskich i pokrewnych poprzez sprzedaż w upadłości	421
7.3. Kumulacja i kolizja praw autorskich i pokrewnych z innymi prawami podmiotowymi.....	425
7.3.1. Sprzedaż praw autorskich i pokrewnych upadłego a problem ochrony kumulatywnej.....	425
7.3.2. Problem kombinowanych dóbr niematerialnych w sferze prawa autorskiego	428
7.4. Wykonanie praw autorskich lub pokrewnych wchodzących w skład masy upadłości	431
8. Układ w upadłości.....	433
9. Międzynarodowe postępowanie upadłościowe a prawa autorskie i pokrewne.....	438
9.1. Kwestie wstępne. Problem terytorialności majątkowych praw autorskich i pokrewnych.....	438
9.2. Zagadnienia szczegółowe. Przebieg postępowania	442
10. Uwagi końcowe.....	452

Rozdział IV

Szczególne kwestie związane z prawami autorskimi

i pokrewnymi w masie upadłości	457
1. Uwagi wstępne	457
2. Utwory audiowizualne (w tym filmowe)	458
3. Utwory i przedmioty praw pokrewnych o statusie materiału archiwalnego	472
3.1. Pozycja prawna materiału archiwalnego w polskim systemie prawnym.....	472
3.2. Likwidacja masy upadłości a materiały archiwalne inne niż kolekcje prywatne	478
3.3. Archiwalia (kolekcje) prywatne a likwidacja masy upadłości.....	484
3.4. Materiały archiwalne stanowiące tajemnicę korespondencji i zawierające wizerunek.....	488
4. Dzieła osierocone.....	491
4.1. Pojęcie dzieła osieroconego.....	491

4.2. Znaczenie utworów osieroconych dla postępowania upadłościowego.....	496
4.3. Postępowanie z dziełami osieroconymi nieobjętymi postępowaniem upadłościowym.....	499
4.4. Utrata statusu dzieła osieroconego i licencje na korzystanie z utworów osieroconych	508
5. Utwory anonimowe.....	511
6. Utwory i przedmioty praw pokrewnych z retrospektywną ochroną	515
6.1. Przedmioty praw autorskich.....	515
6.2. Przedmioty praw pokrewnych	517
7. Utwory zbiorowe i bazy danych	525
8. Pogranicza prawa autorskiego w masie upadłości.....	531
8.1. Wierzytelności z tytułu <i>droit de suite</i>	531
8.2. Sztuczna inteligencja i jej wytwory.....	538
9. Szczególne kwestie podmiotowe upadłości w dziedzinie praw autorskich i pokrewnych.....	552
9.1. Problem zdolności upadłościowej organizacji zbiorowego zarządzania	552
9.2. Upadłość w strukturach holdingowych a prawa autorskie i pokrewne.....	569
10. Uwagi końcowe.....	576
Podsumowanie	581
Bibliografia.....	589

WYKAZ SKRÓTÓW

Akty prawne

amerykańskie prawo autorskie	– przepisy tytułu 17 kodeksu Stanów Zjednoczonych Ameryki, uchwalone ustawą z 19.10.1976 r. (An Act For the general revision of the Copyright Law, title 17 of the United States Code, and for other purposes), Public Law nr 94-553, 94th Congress, wersja skonsolidowana: <i>Copyright Law United States of United States and Related Laws Contained in Title 17 of the United States Code</i> , Washington 2021, w wersji uwzględniającej Consolidated Appropriations Act, 2021, Public Law nr 116-260, 134 Stat. 1182
czeska ustawa o prawie autorskim	– zákon ze dne 7. dubna 2000 o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), Úředový Zbiór Aktów Prawnych nr 121/2000, část 36, s. 1658 i n.
czeskie prawo upadłościowe	– zákon ze dne 30. března 2006 o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), Úředový Zbiór Aktów Prawnych nr 182/2006, část 62, s. 2130
dyrektywa 2001/29/WE	– dyrektywa 2001/29/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z 22.05.2001 r. w sprawie harmonizacji niektórych aspektów praw autorskich i pokrewnych w społeczeństwie informacyjnym (Dz.Urz. UE L 167, s. 10 i n.)
dyrektywa 2014/26/UE	– dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/26/UE z 26.02.2014 r. w sprawie zbiorowego zarządzania prawami autorskimi i prawami pokrewnymi oraz udzielania licencji wieloterytorialnych dotyczących praw do utworów muzycznych do korzystania online na rynku wewnętrznym (Dz.Urz. UE L 84, s. 72)

francuski kodeks handlowy	– Code de commerce, czyli załącznik do Ordonansu nr 2000-912 z 18.09.2000 r. w sprawie części legislacyjnej Kodeksu handlowego, Journal Officiel de la République Française z 21.09.2000 r./219, s. 38003 i n., https://www.legifrance.gouv.fr (dostęp: 8.08.2024 r.)
francuski kodeks własności intelektualnej	– Code de la propriété intellectuelle, czyli ustawa nr 92-597 z 1.07.1992 r., Journal Officiel de la République Française z 3.07.1992 r./153, s. 8801-8843 ze zm., https://www.legifrance.gouv.fr (dostęp: 8.08.2024 r.)
hiszpański kodeks cywilny	– dekret królewski z 24.07.1889 r. – Kodeks cywilny Hiszpanii (Código Civil), „Gaceta de Madrid” nr 206 z 25.07.1889 r.
hiszpańskie prawo upadłościowe	– królewski dekret ustawodawczy 1/2020 z 5.05.2020 r., zatwierdzający zmieniony tekst ustawy o upadłości, „Boletín Oficial del Estado” (Dziennik Urzędowy) nr 127 z 7.05.2020 r. (wersja skonsolidowana)
japońskie prawo autorskie	– ustawa nr 48 z 6.05.1970 r. – Prawo autorskie (Chosaku-ken hô), tekst w języku angielskim, https://www.japaneselawtranslation.go.jp/en/laws/view/4207#je_ch2sc7at2 (dostęp: 10.03.2023 r.)
japońskie prawo upadłościowe	– akt prawny nr 75 z 2.06.2004 r. (rok Heisei 16) Prawo upadłościowe (Hasan hô), tłumaczenie na język angielski, https://www.japaneselawtranslation.go.jp/en/laws/view/2304 (dostęp: 8.03.2024 r.)
k.c.	– ustawa z 23.04.1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. z 2024 r. poz. 1061 ze zm.)
k.p.	– ustawa z 26.06.1974 r. – Kodeks pracy (Dz.U. z 2023 r. poz. 1465 ze zm.)
k.p.c.	– ustawa z 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 2023 r. poz. 1550 ze zm.)
k.r.o.	– ustawa z 25.02.1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz.U. z 2023 r. poz. 2809 ze zm.)
k.s.h.	– ustawa z 15.09.2000 r. – Kodeks spółek handlowych (Dz.U. z 2024 r. poz. 18 ze zm.)
kanadyjskie prawo upadłościowe	– Bankruptcy and Insolvency Act, Revised Statutes of Canada (R.S.C.) 1985, c. B-3, s. 1 i n., wersja z 2024 r., http://laws-lois.justice.gc.ca (dostęp: 26.02.2024 r.)
kodeks upadłościowy Stanów Zjednoczonych Ameryki	– The Code of Laws of the United States of America, wersja skonsolidowana: <i>United States Bankruptcy Code. 2020 Edition</i> , Michigan 2020

- konwencja berneńska – Akt paryski konwencji berneńskiej o ochronie dzieł literackich i artystycznych, sporządzony w Paryżu dnia 24.07.1971 r. (Dz.U. z 1990 r. Nr 82, poz. 474, załącznik)
- niderlandzkie prawo upadłościowe – ustawa z 30.09.1893 r. – Prawo upadłościowe (Faillissementswet), <https://wetten.overheid.nl/BWBR0001860/2023-01-01/0> (dostęp: 4.03.2024 r.)
- niemiecka ustawa o prawie autorskim/UrhG – Urheberrechtsgesetz (Gesetz über Urheberrecht und verwandte Schutzrechte), ustawa z 9.09.1965 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (BGBl. I s. 1273 ze zm.)
- niemiecki kodeks cywilny – Bürgerliches Gesetzbuch w wersji z 2.01.2002 r. (BGBl. I s. 42, 2909 ze zm.)
- niemieckie prawo upadłościowe – Insolvenzordnung, ustawa z 5.10.1994 r. (BGBl. I s. 2866 ze zm.)
- p.w.p. – ustawa z 30.06.2000 r. – Prawo własności przemysłowej (Dz.U. z 2023 r. poz. 1170)
- pr. aut. – ustawa z 4.02.1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (Dz.U. z 2022 r. poz. 2509 ze zm.)
- pr. aut. 1926 – ustawa z 29.03.1926 r. o prawie autorskim (Dz.U. z 1935 r. Nr 36, poz. 260 ze zm.)
- pr. aut. 1952 – ustawa z 10.07.1952 r. o prawie autorskim (Dz.U. Nr 34, poz. 234 ze zm.)
- pr. restrukt. – ustawa z 15.05.2015 r. – Prawo restrukturyzacyjne (Dz.U. z 2022 r. poz. 2309 ze zm.)
- pr. stow. – ustawa z 7.04.1989 r. – Prawo o stowarzyszeniach (Dz.U. z 2020 r. poz. 2261)
- pr. up. – ustawa z 28.02.2003 r. – Prawo upadłościowe (Dz.U. z 2024 r. poz. 794 ze zm.)
- pr. up. 1934 – rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 24.10.1934 r. – Prawo upadłościowe (Dz.U. z 1991 r. Nr 118, poz. 512 ze zm.)
- projekt dyrektywy w sprawie niewypłacalności – projekt dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2022/0408/COD w sprawie harmonizacji pewnych aspektów prawa dotyczącego niewypłacalności, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=CELEX:52022PC0702> (dostęp: 31.05.2023 r.)
- rozporządzenie 2015/848 – rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2015/848 z 20.05.2015 r. w sprawie postępowania upadłościowego (Dz.Urz. UE L 141, s. 19, ze zm.)

u.KRS	– ustawa z 20.08.1997 r. o Krajowym Rejestrze Sądowym (Dz.U. z 2024 r. poz. 979)
u.o.b.d.	– ustawa z 27.07.2001 r. o ochronie baz danych (Dz.U. z 2021 r. poz. 386 ze zm.)
u.p.e.a.	– ustawa z 17.06.1966 r. o postępowaniu egzekucyjnym w administracji (Dz.U. z 2023 r. poz. 2505 ze zm.)
u.z.n.k.	– ustawa z 16.04.1993 r. o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji (Dz.U. z 2022 r. poz. 1233)
ustawa archiwalna	– ustawa z 14.07.1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (Dz.U. z 2020 r. poz. 164 ze zm.)
ustawa o zbiorowym zarządzaniu	– ustawa z 15.06.2018 r. o zbiorowym zarządzaniu prawami autorskimi i prawami pokrewnymi (Dz.U. z 2023 r. poz. 2207)
ustawa upadłościowa 1986	– Insolvency Act 1986, UK Public General Acts 1986, rozdział 45, https://www.legislation.gov.uk (dostęp: 26.02.2024 r.)

Czasopisma i publikatory

Annales UMCS	– Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska
BGBI.	– Bundesgesetzblatt
Dz.U.	– Dziennik Ustaw
Dz.Urz. UE	– Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej
GRUR	– Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht
GRUR Int.	– Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht, Auslands- und Internationaler Teil
GSP	– Gdańskie Studia Prawnicze
KPP	– Kwartalnik Prawa Prywatnego
LEX	– System Informacji Prawnej LEX
M.Praw.	– Monitor Prawniczy
MPH	– Monitor Prawa Handlowego
NJW	– Neue Juristische Wochenschrift
NJW-RR	– Neue Juristische Wochenschrift Rechtsprechungs-Report Zivilrecht
NZI	– Neue Zeitschrift für Insolvenz- und Sanierungsrecht
OSNC	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywilna
PiP	– Państwo i Prawo
PPC	– Polski Proces Cywilny
PPH	– Przegląd Prawa Handlowego

Pr.Sp.	– Prawo Spółek
PS	– Przegląd Sądowy
PUG	– Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego
RPEiS	– Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny
TPP	– Transformacje Prawa Prywatnego
WM	– Wertpapier-Mitteilungen.
ZInsO	– Zeitschrift für das gesamte Insolvenz- und Sanierungsrecht
ZNUJ PPWI	– Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace z Prawa Własności Intelektualnej
ZNUJ PWiOWI	– Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace z Wynalazczości i Ochrony Własności Intelektualnej

Inne

KRS	– Krajowy Rejestr Sądowy
NSA	– Naczelny Sąd Administracyjny
SA	– sąd apelacyjny
SN	– Sąd Najwyższy
SO	– sąd okręgowy
TSUE	– Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej
WSA	– wojewódzki sąd administracyjny

WSTĘP

Oddawana do rąk Szanownego Czytelnika monografia jest oparta na następujących założeniach. Celem pracy jest analiza statusu praw autorskich i pokrewnych w masie upadłości w ujęciu dynamicznym. To ostatnie oznacza, że ich pozycja prawna jest rozważana od momentu wejścia do masy upadłości, przez proces inwentaryzacji i zarządzania składnikami masy, na likwidacji masy upadłości skończywszy. Tym zagadnieniom poświęcone są trzy pierwsze rozdziały monografii. Starałem się omawiać wszystkie kwestie, uogólniając je do każdego rodzaju utworu i przedmiotu praw pokrewnych. Nie zawsze jednak jest to możliwe. Niekiedy pojawiają się pewne przypadki szczególne, które trzeba potraktować odrębnie. Mowa jest w tym miejscu o dziełach osieroczonych, bazach danych, utworach z przyznaną retrospektywnie ochroną itp. Ich dotyczy rozdział IV. Dużo miejsca w toku wywodu poświęcam programom komputerowym, ponieważ obecnie jest to grupa utworów o znacznym potencjale ekonomicznym. Często też wyłaniają się na tle oprogramowania różne nietypowe zagadnienia dla upadłości (np. umowy o depozyt kodu źródłowego). Dlatego programy komputerowe nie zostały odrębnie potraktowane w ostatnim rozdziale (są omawiane na bieżąco), choć uwagi tam zawarte ich dotyczą (np. w części poświęconej sztucznej inteligencji i bazom danych).

Niniejsza praca jest rozprawą przede wszystkim z zakresu prawa autorskiego. Prawo upadłościowe pełni w omawianym przypadku rodzaj układu odniesienia. Służy pokazaniu problemów, jakie niesie ze sobą niewypłacalność przedsiębiorcy dla praw autorskich i pokrewnych w jego majątku. Takie założenie przesądziło o rozłożeniu poszczególnych akcentów przy pisaniu monografii. Punkt ciężkości położony jest

na wpływ ogłoszenia upadłości na różnego rodzaju stosunki obligacyjne, w jakich pozostaje upadły w relacji do utworów i przedmiotów praw pokrewnych, ale nie tylko. Analizowane są zagadnienia związane z innymi umowami zawartymi przez dłużnika, czasem w celu uchronienia się przed skutkami upadłości. Przygotowana praca jest rozprawą z dziedziny prawa materialnego. Kwestie z obszaru prawa publicznego poruszane są w niej wypadkowo, zwykle wtedy, gdy pojawia się potrzeba nadania rozważaniom większej czytelności czy też osadzenia ich w kontekście.

Pewnego wyjaśnienia wymaga tytuł monografii. Został on ujęty jako „Prawa autorskie i prawa pokrewne w masie upadłości”. Prawa autorskie osobiste oczywiście do owej masy nie należą, choć ich wykonywanie wywierać może na nią wpływ. Do masy wchodzi majątkowe prawa autorskie i majątkowe prawa pokrewne. Trzeba jednak wziąć pod uwagę, że jest pewien zwyczaj mówienia po prostu o „prawach autorskich” czy „pokrewnych” w kontekście ich przenoszenia czy udzielania licencji. Jest sprawą jasną, że chodzi wówczas o prawa majątkowe. Poza tym, sam ustawodawca niejednokrotnie posługuje się zwrotem „prawa autorskie i prawa pokrewne” tylko w relacji do praw majątkowych. Można to zaobserwować chociażby w tytule ustawy o zbiorowym zarządzaniu prawami autorskimi i pokrewnymi. Niekiedy również w przepisach ustawy o prawie autorskim prawodawca stanowi po prostu o „prawie autorskim” i dopiero z kontekstu wynika, o które prawa autorskie chodzi (np. art. 8 i 9 pr. aut.). Dlatego, żeby nie rozbudowywać nadmiernie tytułu, zdecydowałem się zachować jego brzmienie, dodając niniejsze wyjaśnienie. W tekście używane są na przykład określenia: „autorskie prawa majątkowe”, „autorskie prawa osobiste”, chyba że z kontekstu wynika, którego rodzaju praw dotyczy wywód.

Pozostając jeszcze w sferze rozważań terminologicznych, należy powiedzieć o następującej kwestii. Gdy prace nad książką dobiegały końca, weszła w życie ustawa z 26.07.2024 r. o zmianie ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych, ustawy o ochronie baz danych oraz ustawy o zbiorowym zarządzaniu prawami autorskimi i prawami pokrewnymi (Dz.U. poz. 1254). Nowelizację tę starałem się uwzględnić w monografii. Jedna zmiana okazała się wszakże szczególnie kłopotliwa. W art. 6

ust. 1 pkt 27 pr. aut. ustawodawca wskazał, że „licencją jest umowa o korzystanie z utworu”. Zmiana ta nie została jednak przeprowadzona konsekwentnie, ponieważ w wielu przepisach (w tym w nowych) prawodawca stanowi o „udzieleniu licencji” (zob. np. art. 43 ust. 1, art. 47¹ ust. 1 i 3, art. 57 ust. 1–4 pr. aut.), nie da się tymczasem nikomu z oczywistych powodów „udzielić umowy”. W części regulacji jednoznacznie słowo „licencja” prawodawca odnosi do upoważnienia dotyczącego korzystania z utworu (art. 67 ust. 2 pr. aut.), gdy z kolei zwrot „umowa licencyjna” dotyczy kontraktu, który ma za przedmiot owo upoważnienie (art. 67 ust. 5 pr. aut.). Niektórych przepisów nie da się przy tym wyjaśnić inaczej niż przez przyjęcie, że „licencja” jest upoważnieniem do korzystania z utworu, którego źródłem jest umowa licencyjna (np. „Jeżeli umowa nie stanowi inaczej, a licencji udzielono na czas nieoznaczony (...)” – art. 68 ust. 1 pr. aut.). Biorąc to wszystko pod uwagę, postanowiłem pozostać raczej przy tradycyjnej terminologii, gdzie słowo „licencja” oznacza rodzaj upoważnienia, zaś umowa licencyjna – kontrakt, którego przedmiotem jest korzystanie z dobra niematerialnego. Do wniosku o zasadności tego podejścia prowadzi również wykładnia funkcjonalna.

Poza zakresem rozważań znajduje się prawo restrukturyzacyjne. Sama pozycja praw autorskich i pokrewnych w postępowaniu upadłościowym jest już skomplikowana ze względu na to, że kształtuje się ona różnie w zależności od tego, kto jest dłużnikiem. Inaczej przedstawia się ona w przypadku, gdy upadłym jest twórca, odmiennie, gdy postępowanie dotyczy jego następcy prawnego, spadkobiercy, organizacji zbiorowego zarządzania czy członka grupy spółek. Nałożenie tego jeszcze na kilka różniących się od siebie procedur restrukturyzacyjnych sprawiałoby, że wywoływałyby się zawile i nieczytelne. Żeby dobrze zilustrować pozycję praw autorskich i pokrewnych w postępowaniu restrukturyzacyjnym, trzeba byłoby jej poświęcić porównywalną do niniejszej pracy wypowiedź. Zadaniem tym zamierzam zająć się w kilku swoich pracach w przyszłości, w tej monografii postanowiłem ograniczyć się do postępowania upadłościowego. Niemniej odniesienia do postępowania restrukturyzacyjnego są w książce czynione (np., gdy chodzi o kwestię wpływu układu na umowy licencyjne).

W I, II oraz III rozdziale niniejszej rozprawy są zawarte uwagi prawno-porównawcze. Do badań komparatystycznych wybierałem te systemy prawne, w których zagadnienia wpływu upadłości na prawa własności intelektualnej zostały normatywnie przesądzone (np. Stany Zjednoczone Ameryki, Kanada). Oprócz tego kierowałem się przy wyborze kryterium orzecznictwa i literatury. Najwięcej piśmiennictwa oraz orzecznictwa dotyczącego omawianych w książce kwestii pochodzi z Niemiec. W doktrynie niemieckiej od dawna dostrzega się zwłaszcza potrzebę ochrony licencjobiorcy przed skutkami upadłości oraz klauzul umownych mających zabezpieczać go przed utratą licencji. Prawodawca niemiecki kilkakrotnie też podejmował próby wprowadzenia zmian w prawie upadłościowym, odnoszących się do oddziaływania niewypłacalności na umowy licencyjne i inne. Równocześnie dokonałem przeglądu piśmiennictwa z tego zakresu dostępnego między innymi w Republice Czeskiej, Hiszpanii, Niderlandach. W literaturze europejskiej nie odnalazłem studium, które w sposób kompleksowy analizowałoby wszystkie kluczowe aspekty związane ze statusem praw autorskich i pokrewnych w masie upadłości. Dostępne są monografie, powoływane w rozprawie, wszechstronnie analizujące prawa własności przemysłowej w masie upadłości.

Jeżeli chodzi o prawa autorskie i pokrewne, to można wyróżnić dwa zasadnicze podejścia. Literatura skupia się na upadłości określonego podmiotu praw autorskich lub pokrewnych (np. nadawca). W innych przypadkach tematem monografii są konkretne rodzaje utworów w upadłości (np. programy komputerowe) ewentualnie umowy w kontekście upadłości (np. umowy licencyjne). Z tego punktu widzenia patrząc, niniejsza monografia jest oparta na unikalnym, jak można sądzić, podejściu badawczym. Starałem się też, ażeby na podstawie badań komparatystycznych formułować w każdym rozdziale wnioski *de lege ferenda* odnoszące się do polskiego systemu prawnego. Oprócz tego, moim celem było analizowanie zagadnień w szerokim spektrum. Rzadko upadły ma w swoim majątku tylko konkretne rodzaje utworów albo jest związany wyłącznie określonymi typami umów. Na ogół w swoim majątku (w masie upadłości) ma prawa do bardzo różnych dzieł i przedmiotów praw pokrewnych. Nie wszystkie z nich mogą być w ten sam sposób zlikwidowane, co miałem na uwadze przy pisaniu pracy.

Każdy autor chciałby i życzy sobie tego, aby jego książka była przeczytana w całości. Nie mam jednak złudzeń, że w przypadku monografii prawniczych powyższy stan rzeczy należy raczej do rzadkości. Zainteresowane osoby szukają zazwyczaj omówienia konkretnych zagadnień, z którymi mają do czynienia w pracy zawodowej lub naukowej. Następnie zapoznają się z fragmentami dzieł. Mam też świadomość, że książki takie jak niniejsza są umieszczane w elektronicznych bazach danych, gdzie systemy wyszukiwania kierują do wyszczególnionych części monografii. Dlatego starałem się pisać książkę tak, ażeby jej poszczególne części mogły być dla czytającego źródłem komplementarnej informacji. Mówiąc inaczej, chodziło mi o to, żeby z fragmentów pracy dało się korzystać w sposób zapewniający możliwie dużo informacji, bez potrzeby sięgania do innych jednostek redakcyjnych. Oczywiście celu tego nie da się w sposób zupełny osiągnąć, stąd w dysertacji znajdują się odesłania. Mimo wszystko jednak z wielu wywodów można czynić, mam nadzieję, samodzielny użytek, bez uzupełniania innymi elementami monografii. Takie założenie ma też określone konsekwencje, zarówno pozytywne, jak i negatywne. W rozprawie pojawiają się czasami powtórzenia. Ich istnienie jest oparte na zasadach, których nauczono mnie już na etapie pisania doktoratu. Autorowi można wybaczyć to, że się niekiedy powtarza pod dwoma warunkami. Pierwszy polega na tym, że czyni to świadomie. Drugi zaś związany jest z tym, że zastosowany zabieg musi służyć czemuś, co ma w polu widzenia pewien pozytywny z punktu widzenia czytającego rezultat. Obie przesłanki, co oczywiste, muszą zaistnieć kumulatywnie. Mam nadzieję, że po lekturze Czytelnicy ocenią, czy udało mi się je spełnić w zadowalającym stopniu.

Początkowo moim zamiarem było połączenie w jednej monografii zagadnień z zakresu ogółu praw własności intelektualnej w masie upadłości. Takie położenie akcentu oznaczałoby, że zostanie ona poświęcona nie tylko prawom autorskim i pokrewnym, ale również prawom własności przemysłowej. Ostatecznie jednak zdecydowałem się na zawężenie zakresu książki tylko do praw autorskich i pokrewnych. Przesądziły o tym następujące czynniki. Mimo podobieństwa, prawa własności przemysłowej inaczej zachowują się, jako składniki masy upadłości, w porównaniu do praw autorskich i pokrewnych. Sfera ochrony praw osobistych nie ogrywa w dziedzinie praw własności przemysłowej takiej

roli, jak w obszarze praw autorskich. Dlatego nie ma tylu problemów z wejściem praw własności przemysłowej do masy. W prawie autorskim przeszkody istnieją, o czym jest mowa w rozdziale I. Ponadto, syndyk musi respektować, likwidując masę upadłości, różnego rodzaju prawa osobiste do dzieł, które znajdują się „w rękach” twórcy lub innych uprawnionych osób. Oprócz tego, w materii praw własności przemysłowej wiele kwestii, wyłaniających się na etapie inwentaryzacji, rozwiązują rejestry, w których te prawa są ujawniane. Nie oznacza to, że nie ma nawiązań w książce do praw własności przemysłowej. Pojawiają się one chociażby w rozdziale III, gdzie mowa jest o kombinowanych dobrach niematerialnych czy o ochronie kumulatywnej. Zmierzam do tego, że w wielu przypadkach nie wykształca się „wspólny mianownik” do łącznego przedstawienia praw, o których mowa. Wiele kwestii musiałbym napisać osobno, a to wiązałoby się też z powieleniem zagadnień, które już w przeszłości omawiałem. Problematyce praw własności przemysłowej w upadłości poświęciłem uwagę w tomie 14C *Systemu prawa prywatnego*, pod redakcją Prof. Ryszarda Skubisza. Ponieważ chciałem przedstawić nowe zagadnienia, skupiłem się wyłącznie na prawach autorskich i pokrewnych. Oczywiście niektóre wątki są bardziej uniwersalne i można je odnosić także do praw własności przemysłowej. Dotyczy to przykładowo wpływu upadłości na umowy licencyjne, jednak i w tym przypadku są odmienności, związane chociażby z konstrukcją pól eksploatacji, których nie ma w prawie własności przemysłowej. Rozprawa może w rezultacie być użyteczna osobom zainteresowanym własnością przemysłową, chociaż nie jest to jej docelowa grupa adresatów.

W niniejszej monografii na problem upadłości podmiotu praw autorskich starałem się spojrzeć w różnych wariantach. Często w piśmiennictwie, z którym miałem okazję się zapoznać, jest obierany tylko jeden układ odniesienia. W danej pracy dłużnik jest albo nadawcą, albo wydawcą itp., w dodatku działającym w konkretnej formie prawnej. Nie odbierając wartości takiemu podejściu, w rzeczywistości mamy do czynienia z różnymi przypadkami. Inaczej wygląda upadłość twórcy, pozostającego (lub nie) w związku małżeńskim, odmiennie upadłość współników spółki cywilnej, inaczej grupy spółek. Te różne podmiotowe warianty upadłości są prezentowane w dysertacji. Ponadto, rzadko przedstawiane są w literaturze zagadnienia z zakresu upadłości trans-

granicznej. Tymczasem, do prób uruchomienia przez zarządców masy upadłości odrębnych postępowań w innych państwach, gdzie dłużnik ma prawa autorskie (pokrewne), dochodzić będzie w przyszłości części. Dlatego element transgraniczny znalazł się w monografii. Niezależnie od tego, w swym założeniu odnosi się ona do upadłości ograniczonej terytorialnie do Polski. Jest kilka powodów tego stanu rzeczy. Przede wszystkim zasady wszczynania procedur upadłościowych w państwach obcych są w pewnym zakresie uregulowane na poziomie Unii Europejskiej. Jeżeli chodzi natomiast o inne państwa, to brak powszechnie akceptowanych reguł¹. Istnieją pewne wskazówki, o charakterze *soft law*, które wszakże, gdy chodzi o materię praw własności intelektualnej, są bardzo lakoniczne. Ze względu na te ograniczenia zdecydowano się skupić na systemie prawa polskiego, a pewne odniesienia transgraniczne są zawarte w rozdziale III.

W tym miejscu chciałbym podziękować osobom i instytucjom, które bardzo przyczyniły się do powstania niniejszej monografii.

Bardzo dziękuję dyrekcji Max-Planck-Institut für Innovation und Wettbewerb w Monachium za stworzenie mi warunków do prowadzenia badań naukowych, których rezultaty wykorzystałem w książce. W trakcie kilku pobytów badawczych w Instytucie udało mi się zgromadzić i przeanalizować literaturę, głównie niemiecko- i anglojęzyczną, na temat praw własności intelektualnej w masie upadłości. Szczególnie chciałbym podziękować Magistrowi Michałowi Baryckiemu za pomoc organizacyjną i życzliwość w trakcie mojego pobytu w Monachium. Słowa podziękowania kieruję również do Stefana Nowaka, który, jako pracownik biblioteki Instytutu, pomógł mi dotrzeć do wielu istotnych dla pracy źródeł.

¹ B. Malkawi, B. Almajed, *Treatment of intellectual property in the bankruptcy legal framework of the GCC states*, „Queen Mary Journal of Intellectual Property” 2024/1, s. 87 i n.

Wyrazy wdzięczności składał również nieocenionemu Profesorowi Michalowi Radvanowi z Wydziału Prawa Uniwersytetu Masaryka w Brnie. Profesor Radvan bardzo pomógł mi w organizacji mojego pobytu badawczego, podczas którego mogłem korzystać z różnych źródeł biblioteki Wydziału Prawa Uniwersytetu Masaryka. Zyskałem wówczas możliwość poznania i przeanalizowania czeskich rozwiązań dotyczących kwestii egzekucji w kontekście praw autorskich, które wykorzystałem w dysertacji. Bogaty księgozbiór biblioteki Wydziału Prawa Uniwersytetu Masaryka zawierał ponadto cenne pozycje anglojęzyczne istotne dla monografii.

Dziękuję też Stowarzyszeniu Zbiorowego Zarządzania Prawami Autorskimi Twórców Dzieł Naukowych i Technicznych KOPIPOL za sfinansowanie większości kosztów wydania niniejszej pozycji. Wyrazy podziękowania składał również Uniwersytetowi Marii Curie-Skłodowskiej, w którym pracuję, za dofinansowanie opublikowania monografii. Bez tego wsparcia ukazanie się mojej książki drukiem nie mogłoby nastąpić. Dyrekcji Instytutu Nauk Prawnych UMCS dziękuję za pomoc przy czynieniu starań o wsparcie wydania publikacji, jak również umożliwienie mi wyjazdów naukowych potrzebnych do przygotowania książki.

Szczególnie dziękuję Profesorowi Grzegorzowi Tylcowi z Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II za okazaną mi pomoc i życzliwość. Pani Magister Ewie Szych, mojej doktorantce, dziękuję za wsparcie, którego, jako germanistka, wielokrotnie udzielała mi przy próbach analizowania źródeł w języku niemieckim. Dziękuję bardzo Pani Mecenase Alicji Żywickiej za liczne konsultacje merytoryczne i czytanie pierwszych wersji tej książki.

Profesorom Andrzejowi Jakubeckiemu oraz Ryszardowi Skubiszowi dziękuję za trud włożony w przygotowanie recenzji wydawniczych niniejszej książki.

Cały wkład, jaki wniosłem do rozprawy oddawanej do rąk Szanownego Czytelnika dedykuję mojej Żonie, Katarzynie. Bez niej ta książka nigdy nie miałaby szansy powstać.

Radzyń Podlaski, 12 października 2024 r.

Autor

Rozdział I

WEJŚCIE PRAW AUTORSKICH I POKREWNYCH DO MASY UPADŁOŚCI

1. Uwagi wstępne

Upadłość jest zdarzeniem prawnym, które może być oceniane z różnego punktu widzenia. Można o niej mówić z perspektywy ekonomicznej, socjologicznej czy politycznej¹, a także prawnej itp. To, co jest wspólne, jako układ odniesienia dla większości dyskusji na temat upadłości, to jej stygmatyzujący charakter dla dłużnika. Można oczywiście zajście tego zdarzenia tłumaczyć na różne sposoby, w tym czynnikami niezależnymi od upadłego. Często też w tego typu rozważaniach podkreśla się znaczenie typowego dla działalności gospodarczej ryzyka ekonomicznego. Nie ulega mimo to kwestii, że ogłoszenie upadłości stawia dłużnika w bardzo złym świetle, nie jest on postrzegany na rynku jako podmiot wiarygodny. Nie może to być zresztą zaskakujące. Podstawą ogłoszenia upadłości jest przecież niewypłacalność², czyli stan rzeczy, o którym

¹ W tym przypadku zwłaszcza wtedy, gdy upadłość dotyczy podmiotów, w które zainwestowano środki z budżetu państwa. Zdarzenie to pośrednio oznaczać może negatywne skutki dla obywateli i innych podatników. To z kolei wywołuje emocje wśród polityków i innych zainteresowanych, pobudzając dyskusję.

² Zob. art. 10 ustawy z 28.02.2003 r. – Prawo upadłościowe (Dz.U. z 2024 r. poz. 794 ze zm.): „Upadłość ogłasza się w stosunku do dłużnika, który stał się niewypłacalny”. Na temat pojęcia niewypłacalności zob. zamiast wielu B. Jochemczyk, *Zawarcie i zatwierdzenie układu w postępowaniu upadłościowym*, Warszawa 2011, s. 42 i n. Zob. szerzej na ten

trudno mówić w sposób neutralny. Zawsze, w jakimś stopniu, jest on piętnem dla dłużnika³. Inwestorzy, w tym podmioty korzystające z praw upadłego, obawiają się o losy przedsięwzięcia realizowanego wspólnie z dłużnikiem. Upadłość wywołuje też inne zjawiska rynkowe. Niektórzy uczestnicy obrotu zaczynają bardzo szybko interesować się nabyciem, na dogodnych, atrakcyjnych warunkach, praw, którymi dłużnik dysponuje.

Wśród aktywów, które mogą znajdować się w majątku upadłego, coraz częściej zwraca się uwagę na prawa własności intelektualnej, w tym także prawa autorskie. Można nawet spotkać opinie, że to właśnie w obecnej dobie, dzięki rozwojowi technologicznemu, te prawa nabrały istotnego, ekonomicznego potencjału⁴. Dlatego często są nimi zainteresowani między innymi konkurenci upadłego, którzy dzięki tym prawom chcą

temat również F. Zedler [w:] A. Jakubecki, F. Zedler, *Prawo upadłościowe i naprawcze. Komentarz*, Kraków 2003, s. 40–44.

³ Jak się zauważa w literaturze prawniczej: „wieloletnia praktyka stosowania postępowania upadłościowego dowiodła, iż sam fakt rozpoczęcia tej procedury wobec przedsiębiorcy ma dla niego **stygmatyzujący charakter** [podkreśl. A.N.], znacząco utrudniający, a w wielu przypadkach wręcz uniemożliwiający dalsze funkcjonowanie na rynku czy rozpoczęcie innego rodzaju działalności” – D. Kwiatkowski, R. Kosmał, *Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz*, Warszawa 2022, s. 36, pkt 2.

⁴ Dla zobrazowania tej tezy zwraca się uwagę w obcojęzycznym piśmiennictwie przede wszystkim na dwa przypadki upadłości. Pierwszym z nich jest sprawa Nortel Networks, w którym na sprzedaż wystawiono w 2011 r. ok. 6000 praw własności intelektualnej (głównie patentów). Oprócz tego podaje się przykład ogłoszenia upadłości Eastman Kodak w 2012 r. W trakcie postępowania upadłościowego likwidacja objęła ponad 1000 praw własności intelektualnej należących do dłużnika (zob. M.M. Riley, M.R. Annis, *Intellectual Property Licensing and Value Issues in Bankruptcy: Assessing the Risk to Experience the Reward*, „Association of Insolvency & Restructuring Advisors Journal” 2013/6, s. 1). W obu wskazanych sytuacjach aktywa niematerialne upadłych szybciej znalazły potencjalnych nabywców niż prawa innego rodzaju, w szczególności zaś prawa rzeczowe. Stało się to możliwe na rynku Stanów Zjednoczonych Ameryki właśnie dlatego, że bardzo rozwinęły się technologie różnego typu i coraz więcej przedsiębiorców zaczęło w nie inwestować. Na tym tle podkreśla się również negatywne następstwa, jakie niesie ze sobą likwidacja mas upadłościowych zawierających prawa własności intelektualnej. Jest znaczna liczba przedsiębiorców, którzy zainteresowani są nabyciem możliwe tanio praw autorskich po to, aby wykorzystać je do tzw. trollingu. Nabywca nie zamierza korzystać z utworów dłużnika, chce natomiast posłużyć się nimi do blokowania konkurencji na rynku, zwłaszcza w dziedzinie oprogramowania komputerowego. Zob. A. Duggan, N. Siebrasse, *The Protection of Intellectual Property Licences in Insolvency: Lessons from the Nortel Case*, „Penn State Journal of Law & International Affairs” 2015/1, s. 492 i n.

jeszcze bardziej wzmocnić swoją przewagę nad innymi przedsiębiorcami. Wartość ekonomiczną praw własności intelektualnej, w tym praw autorskich, w masie upadłości dostrzegano w piśmiennictwie od dawna⁵. Niemniej w gospodarce, która nie jest odpowiednio rozwinięta, możliwości komercjalizacyjne praw autorskich są zazwyczaj nieuświadomione. Dlatego te prawa nie są czasem postrzegane przez zarządców masy upadłości jako cenne aktywa dłużnika, inaczej niż na przykład prawa rzeczowe. Widać to wyraźnie na przykładzie likwidacji różnego rodzaju jednostek organizacyjnych w państwach opartych na systemie gospodarki centralnie sterowanej. W majątkach tych podmiotów nieraz znajdowały się dobra niematerialne o sporej wartości, na przykład prawa do filmów czy utworów książkowych. Mimo tego likwidatorzy skupieni byli na rozdysponowaniu składników materialnych, nie zważali na losy praw własności intelektualnej⁶. W państwach, w których przyjęto model gospodarki rynkowej, do tej kwestii podchodzi się zupełnie inaczej. Coraz powszechniejsza jest świadomość, że wartość niematerialnych aktywów upadłego może być o wiele wyższa niż rzeczowych składników jego majątku⁷.

Wejście praw autorskich do masy upadłości jest, jak z powyższego wynika, wycinkiem większej całości. Chodzi o włączenie do wspomnianej masy ogółu praw własności intelektualnej. Dotyczy to w konsekwencji

⁵ Zob. S. Ritterman, *Komentarz do ustawy o prawie autorskim*, Kraków 1937, s. 151. Jak zauważa P. Stec: „Coraz częściej, zwłaszcza w przypadku firm prowadzących działalność gospodarczą w obszarze nowych technologii, **własność intelektualna** staje się cennym, jeśli nie najistotniejszym, składnikiem przedsiębiorstwa. To ona decyduje o sukcesie rynkowym przedsiębiorcy, to na niej coraz częściej ustanawiane są zabezpieczenia rzeczowe. Wreszcie, w przypadku **upadłości przedsiębiorcy** [podkreśl. A.N.], to właśnie jej los może mieć kluczowe znaczenie dla możliwości jego dalszego funkcjonowania w trakcie trwania postępowania i ewentualnie po zawarciu układu.” – zob. P. Stec, *Dobra niematerialne w postępowaniu upadłościowym*, „Studia Prawnicze. Rozprawy i Materiały” 2005/1, s. 133 (autor podkreśla i dostrzega ekonomiczną rolę m.in. praw autorskich w masie upadłości oraz omawia zagadnienia z tym związane na s. 134–135 zacytowanego artykułu naukowego).

⁶ O kwestii tej jest szerzej mowa w rozdziale IV niniejszej książki.

⁷ Szerzej zamiast wielu J.M. Levinson, *Intellectual Property Collaboration Stresses in Bankruptcy: Protecting the Rights of the Nonbankrupt Parties*, „Hastings Law Journal” 2003/2, s. 471 i n.

nie tylko praw autorskich⁸, ale także praw własności przemysłowej, których wartość ekonomiczna jest często dużo większa niż praw do utworów⁹. Pomiędzy prawami własności przemysłowej i prawami autorskimi oraz pokrewnymi jest wiele podobieństw¹⁰. Mimo tego istnieją również różnice. Można je dostrzec z bardzo różnych punktów widzenia. W ogólności wpływają one na sposób, w jaki w niniejszej monografii jest przedstawiona problematyka praw autorskich i pokrewnych w masie upadłości.

⁸ Dotyczy to też praw pokrewnych, ponieważ im także w znaczniej części poświęcona jest niniejsza książka.

⁹ Jak się zauważa, na problem upadłości należy patrzeć szeroko, nie tylko przez pryzmat patentów, praw ochronnych na znaki towarowe. Trzeba brać pod uwagę także prawa autorskie, nawet, jeśli nie osiągają one „takiej ekonomicznej wartości” jak wspomniane prawa własności przemysłowej; zob. M.-R. McGuire, *Nutzungsrechte an Computerprogrammen in der Insolvenz – zugleich eine Stellungnahme zum Gesetzesentwurf zur Regelung der Insolvenzfestigkeit von Lizenzen*, GRUR 2009/1, s. 13 i n. (uwagi na tle licencji dotyczących oprogramowania komputerowego w masie upadłości). Istotnie, prawa autorskie nie osiągają na rynku nierzadko takiej wartości, jak chociażby prawa wyłączne na znaki towarowe. „Renomowany znak towarowy prezentuje sobą wymierny potencjał ekonomiczny, często przewyższający jako dobro niematerialne wartość składników materialnych przedsiębiorstwa (wartość znaku Coca Cola szacowana jest na ok. 90 mld dolarów, wartość znaku PKO SA – na ok. 30 mln dolarów” – J. Koczanowski, *Nowe tendencje ochrony znaków towarowych*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie” 2011/868, s. 42. Trzeba jednak przyznać, że w przypadku znaków towarowych istnieją, powszechnie dostępne, bazy danych (np. royaltystat). Mogą one posłużyć do wyceny używanych przez przedsiębiorców oznaczeń odróżniających (zob. bliżej A. Niewęgłowski [w:] *System prawa prywatnego. Prawo własności przemysłowej*, t. 14C, red. R. Skubisz, Warszawa 2017, s. 1021 i n.). Potencjał ekonomiczny praw autorskich znacznie trudniej ocenić. Jest tak dlatego, że przepływ danych o wartości tych praw (np. w transakcjach handlowych) jest często bardzo ograniczony. Nie udostępnia się informacji o cenie np. sprzedawanych praw autorskich w stosunkach wydawniczych czy w dziedzinie oprogramowania komputerowego. To samo dotyczy wysokości opłat w razie udzielenia licencji. Bez tego nie można zastosować metod porównawczych i podobnych w celu oszacowania praw autorskich i pokrewnych. Mimo tego prawa te w dziedzinach takich jak film, muzyka czy w branży informatycznej mają zwykle znaczącą wartość. Stąd, w razie ogłoszenia upadłości, mogą zostać z powodzeniem spieniężone czy wykonane. Zob. też A. Nowak-Far, *Wartościowanie i wycena własności intelektualnej. Perspektywa ekonomicznej analizy prawa* [w:] *100 lat ochrony własności przemysłowej w Polsce. Księga jubileuszowa Urzędu Patentowego Rzeczypospolitej Polskiej*, red. A. Adamczak, Warszawa 2018, s. 1459 i n.

¹⁰ Na ich szczegółowe omawianie nie pozwala jednak konwencja niniejszej pracy.

Można zaryzykować stwierdzenie, że w każdym przypadku prawo do korzystania z utworu lub przedmiotu prawa pokrewnego jest w majątku każdego podmiotu, którego upadłość może być ogłoszona. Ta teza nabiera znaczenia w takich państwach, jak Polska, gdzie obok upadłości przedsiębiorców mamy także upadłość konsumencką¹¹. Spełnienie przesłanek uznania dobra niematerialnego za utwór jest w doktrynie i orzecznictwie traktowane na ogół liberalnie. Każdy konsument albo przedsiębiorca ma zazwyczaj w swoim majątku prawa autorskie do jakiegoś utworu. Jeśli nawet nie wchodzi w rachubę malowidło czy utwór poetycki, tradycyjnie przywołujące na myśl działalność twórczą, to możemy wskazać inne dzieła. Chodzi o fotografie, sprawozdania z prowadzonej działalności, logotypy, bazy danych spełniające cechy utworów. Przedsiębiorcy nie zawsze mają tego świadomość, niemniej jednak albo sami są twórcami, albo nabyli prawa autorskie w sposób pochodny na przykład od swoich pracowników.

W dzisiejszej dobie większość uczestników obrotu ma prawo do korzystania z programu komputerowego, czyli licencję. W rachubę wchodzi nie tylko upoważnienia do korzystania ze złożonego, specjalistycznego oprogramowania¹², ale także na przykład powszechne zabezpieczenia komputerów przed atakiem hakerów¹³. Wspomniane licencje są prawami majątkowymi, które mają niewątpliwe znaczenie w razie ogłoszenia upadłości¹⁴. Nie każdy upadły lub potencjalny upadły ma natomiast w swoim majątku prawa własności przemysłowej. Nie wszyscy uczestnicy dysponują patentami czy prawami ochronnymi na znaki towarowe. To samo dotyczy licencji na korzystanie z oznaczeń odróżniających czy wynalazków.

¹¹ Zob. w związku z tym przepisy art. 491¹–491²⁴ pr. up.

¹² Np. programy komputerowe służące do wystawiania faktur czy prowadzenia gabinetów lekarskich.

¹³ Zob. M.-R. McGuire, *Nutzungsrechte an Computerprogrammen...*, s. 13 i n.; A. Metzger, M. Barudi, *Open Source in der Insolvenz. Die wichtigsten Konsequenzen einer Insolvenz des Lizenzgebers im Überblick*, „Computer und Recht“ 2009/9, s. 557 i n. (w kontekście problemu „odporności” licencji na upadłość).

¹⁴ Oczywiście czymś zupełnie innym jest to, czy i na ile prawa do korzystania z utworów mogą zostać wykorzystane do tego, aby rzeczywiście posłużyć interesom wierzycieli i wzbogacić fundusze masy upadłości. Ta kwestia jest złożona i zależy od okoliczności konkretnego przypadku.

Zasygnalizowana wyżej różnica między prawami własności przemysłowej oraz prawami autorskimi i pokrewnymi zaważyła na przyjętym układzie niniejszej monografii. Rozważanie wejścia ostatnio wspomnianych praw do masy upadłości jest zjawiskiem tyleż powszechnym, co niejednakowym. Jak zauważa się, może obejmować przypadki stosunkowo proste, gdzie w majątku upadłego jest zaledwie kilka lub kilkanaście praw obejmujących korzystanie z utworu. Dotyczy to zwykle sytuacji ogłoszenia upadłości indywidualnego podmiotu, działającego na niewielką skalę lub w jednej dziedzinie. Mogą się mimo tego pojawić zagadnienia bardzo skomplikowane. Upadłość przedsiębiorcy z branży filmowej czy też na przykład nadawcy może obejmować tysiące i więcej praw autorskich i pokrewnych¹⁵. Idąc dalej, wywiera ona wpływ na pozycję prawną rzeszy podmiotów, często zlokalizowanych w różnych państwach świata¹⁶. W tej sytuacji już zinwentaryzowanie praw upadłego

¹⁵ Zwraca na to uwagę, podając przykład ogłoszenia upadłości spółek z grupy medialnej Kirch, T. Heimes. Jak zauważa autor, w 2002 r., gdy pojawił się problem upadłości wspomnianej grupy, wpłynęła ona na sytuację wielu podmiotów, korzystających m.in. z praw spółki do wydarzeń sportowych, w tym dotyczących meczów piłkarskich Bundesligi oraz emisji wyścigów Formuły 1. Kwestia upadłości objęła ogromny pakiet praw autorskich i pokrewnych, z których korzystali m.in. nadawcy publiczni. Zob. T. Heimes, *Lizenzverträge in der Insolvenz des Lizenznehmers – Ein Problemaufriss* [w:] *Opuscula Honoraria: Egon Müller zum 65. Geburtstag*, red. B. Luxenburger, M. Birkenheier, Saarbrücken 2003, s. 102.

¹⁶ Zob. bliżej Ch. Strieder, *Der Bestand von Fußballübertragungsrechten in der Insolvenz und deren Ertragssicherung durch Hedging*, Frankfurt am Main 2014, zwłaszcza s. 33 i n. oraz podana tam literatura. Idąc dalej, zwraca się uwagę, że upadłość wpływa na porozumienia poziome, w których dłużnik pozostawał. Przez „porozumienia poziome” rozumie się umowy, różnego rodzaju, łączące dłużnika z podmiotami, których nie kontroluje – ani organizacyjnie ani kapitałowo. Można generalnie mówić w tym przypadku o porozumieniach z niezależnymi klientami, których elementem są zobowiązania dotyczące m.in. utworów. Oprócz tego, istotniejszy zdaniem piśmiennictwa jest problem wpływu ogłoszenia upadłości na porozumienia pionowe, czyli (w uproszczeniu) holdingi. Chodzi o przypadki, gdy jeden podmiot (spółka dominująca) kontroluje inne jednostki organizacyjnie bądź kapitałowo (poprzez większościowy pakiet udziałów lub akcji). Niejednokrotnie spółki córki są licencjobiorcami praw autorskich spółki matki. Następnie, spółki córki udzielają dalszych licencji (sublicencji). Prowadzi to do powstania zjawiska określanego jako „łańcuchy licencyjne” lub „sieci licencyjne”. W niemieckiej doktrynie i praktyce coraz częściej rozważa się problem wpływu niewypłacalności inicjatora sieci licencyjnej (podmiotu dominującego) na możliwość korzystania z utworów przez licencjobiorców i sublicencjobiorców. Zob. M. Malitz, N. Coumont, *Lizenzketten in der Insolvenz des Urhebers unter Berücksichtigung von BGH «Reifen Progressiv»*, „Zeitschrift

jest problemem. Upadły może często nie wiedzieć dokładnie, ilu ma licencjobiorców (np. w sytuacji masowego licencjonowania oprogramowania). Ma to znaczenie dla likwidacji masy upadłości¹⁷.

für Insolvenzverwaltung und Sanierungsberatung“ 2010/3, s. 85 (gdym chodzi o prawa autorskie). Zob. też zamiast wielu D.S. Stier, *Die Unterbrechung urheberrechtlicher Lizenzketten*, Göttingen 2014, s. 214. O tych zagadnieniach jest mowa odrębnie w rozdziale II.

¹⁷ Problem, o którym wyżej mowa, pojawił się w sprawie Nortel Networks Corp. W tym przypadku przedsiębiorca zawarł tak dużo umów licencyjnych, że nie był w stanie na podstawie posiadanych dokumentów zidentyfikować wszystkich uprawnionych (licencjobiorców). Byli wśród nich użytkownicy końcowi, którzy zawierali umowy m.in. za pośrednictwem internetu, w sposób zautomatyzowany. Przedsiębiorca (Nortel) zamierzał jednak sprzedać służące mu prawa własności intelektualnej. Strategia sprzedaży opierała się na poinformowaniu „nieznanych” licencjobiorców o planowanej sprzedaży praw własności intelektualnej. Stosowne wiadomości o tym, że ma nastąpić sprzedaż praw na dobrach niematerialnych, były udostępniane m.in. w prasie o zasięgu ogólnokrajowym. „Nieznani” licencjobiorcy mogli, w obliczu pojawiających się ogłoszeń o sprzedaży praw, zachować się na dwa sposoby. Po pierwsze – zgłosić swoje prawa („ujawnić się”) i wówczas ich licencje w założeniu miały być respektowane przez nabywców praw Nortel (zgłaszający się uzyskiwali status „znanych licencjobiorców”). Po drugie, mogli pozostać w ukryciu, co było traktowane jako zgodzenie się na rozwiązanie umowy licencyjnej. Dokładniej mówiąc, w tej ostatniej sytuacji wraz z bezskutecznym upływem czasu na zgłoszenie licencji Nortel i jego następcy prawni uznawali umowę licencyjną za rozwiązana. Przedstawiona strategia sprzedaży była oparta na modelu przyjętym w sekcji 365(n) U.S. Bankruptcy Code (wyrażenie „U.S. Bankruptcy Code” jest popularnym, funkcjonującym w piśmiennictwie prawniczym Stanów Zjednoczonych Ameryki określeniem tytułu jedenastego The Code of Laws of the United States of America. Tytuł ten został uchwalony przez ustawę z 6.11.1978 r. o wprowadzeniu ujednoliconego prawa w dziedzinie upadłości, Public Law 95-598, 95th Congress, 92 Stat. 2549 ze zm. Większość przepisów tego Kodeksu weszła w życie 1.10.1979 r. Zob. wersję skonsolidowaną: *United States Bankruptcy Code. 2020 Edition*, Michigan 2020 (ilekroć w dalszej części niniejszej książki jest mowa o „kodeksie upadłościowym Stanów Zjednoczonych Ameryki” chodzi o wskazany w tym miejscu akt prawny). Ten ostatni przepis pozwala licencjobiorcy upadłego zdecydować, czy wygasic licencję, czy utrzymać umowę w mocy. Omówiony tryb postępowania został zaakceptowany przez sądy w Stanach Zjednoczonych Ameryki i w Kanadzie (gdzie także toczyło się postępowanie upadłościowe). Sądy zezwoliły na sprzedaż aktywów Nortel w przedstawiony sposób w czerwcu 2011 r. Na temat „nieznanych” licencjobiorców w sprawie Nortel Networks Corp. zob. bliżej zwłaszcza A. Duggan, N. Siebrasse, *The Protection...*, s. 502–505. Problem, o którym w tym miejscu mowa, to przede wszystkim zagadnienie tzw. odporności licencji na skutki sprzedaży w postępowaniu upadłościowym. Jest on w tym kontekście poruszony w rozdziale II. W tym momencie chodzi natomiast o pokazanie specyficznej pozycji praw autorskich w masie upadłości. Uprawnieni, za pośrednictwem internetu, udzielają nieraz tysięcy licencji na korzystanie z różnego rodzaju utworów, w tym programów komputerowych.

Nie sposób byłoby omówić poruszaną w monografii problematykę, przyjmując łącznie kilka układów odniesienia. Zdecydowałem się wobec tego rozpocząć od konfiguracji podmiotowych stosunkowo prostych, obejmujących problem upadłości twórcy, jego następcy prawnego i współtwórców początkowo w oderwaniu od bardziej złożonych stanów faktycznych¹⁸. Znajduje to odbicie w konstrukcji pkt 4 niniejszego rozdziału. W tym punkcie został przedstawiony także wątek upadłości w spółce cywilnej, ilekroć w majątku wspólników znajdowały się prawa autorskie oraz pokrewne. Przyjąłem klasyczne założenie, polegające na przechodzeniu od zagadnień ogólnych w stronę bardziej szczegółowych. Zarazem, z prowadzonych przeze mnie badań wynika dodatkowo następująca konkluzja. W miarę nawiązywania kolejnych relacji kontraktowych przez upadłego, komplikuje się problem statusu praw autorskich i pokrewnych w masie upadłości. To właśnie wtedy pojawiają się zagadnienia związane z licencjobiorcami i innymi kontrahentami dłużnika (np. z użytkownikami praw autorskich). Tym z kolei kwestiom poświęcony jest rozdział II. Pewne bardziej złożone wątki (np. dotyczące holdingów i dzieł zależnych) przesunięto do ostatniej części monografii. Wybierając taki układ pracy, starałem się zapewnić wywodom przejrzystość. Połączenie zagadnień prostych ze skomplikowanymi w jednym miejscu zaburzyłoby czytelność rozważań.

Pomiędzy prawami własności przemysłowej i prawami autorskimi jest jeszcze jednak różnica, która wpłynęła na układ niniejszej rozprawy. W systemach prawnych poszczególnych państw prawa autorskie mogą być oparte zasadniczo na dwóch modelach. Jeden z nich – monistyczny – zakłada, że uprawniony ma jedno prawo autorskie. Nie może go

Ponieważ licencje zawierane są w uproszczony sposób, często przez zaakceptowanie warunków udostępnionych na stronie internetowej, podmiot praw autorskich może nie wiedzieć, ilu ma licencjobiorców. Zarazem jego upadłość jest zdarzeniem skomplikowanym, wywierającym wpływ na wiele osób, które są uprawnione do korzystania z dóbr intelektualnych.

¹⁸ Poruszam zwłaszcza kwestie związane z upadłością spadkobiercy podmiotu praw autorskich. Temu zagadnieniu poświęca się coraz więcej miejsca w obcojęzycznym piśmiennictwie. Zob. też w kontekście upadłości L. Tochtermann, *Sukzessionsschutz im Recht des Geistigen Eigentums. Eine Untersuchung unter besonderer Berücksichtigung international-privatrechtlicher Zusammenhänge*, Tübingen 2018, s. 86, 97, 315, 325.

zbyć, chociaż może nim dysponować, udzielając licencji. Taki model jest przyjęty na przykład w Niemczech¹⁹.

Inny system – dualistyczny – zakłada, że w odniesieniu do tego samego utworu mogą istnieć dwie odrębne grupy praw podmiotowych. Chodzi dokładniej o prawa osobiste oraz o prawa majątkowe. Taki model jest uznany na przykład w Stanach Zjednoczonych Ameryki i w Polsce²⁰. W każdym z tych systemów jednak, obojętnie, który dokładnie wzięlibyśmy pod uwagę (monistyczny czy dualistyczny), ochrona interesów osobistych twórcy jest intensywna. Jest ona dużo silniejsza niż w prawie własności przemysłowej, gdzie w istocie rzeczy najważniejszym dobrem osobistym jest autorstwo twórcy projektu wynalazczego²¹. Autor wynalazku nie dysponuje mimo to na przykład prawem do integralności rozwiązania technicznego czy też uprawnieniem do nadzoru nad sposobem korzystania z wynalazku. Dla porównania twórca dzieła ma bardzo szeroki wachlarz uprawnień osobistych²². Ta konkluzja jest nie

¹⁹ Zob. D. Nimmer, *Copyright: Sacred Text, Technology, and the DMCA*, Hague–New York 2003, s. 271 (na tle systemu Stanów Zjednoczonych Ameryki i prawa niemieckiego); T. Nimm, *Der Zwang zur angemessenen Vergütung und weiteren Beteiligung nach der Urheberrechtsreform Inhalt und Umfang des § 32 b UrhG, dargestellt am Verhältnis zu den USA*, Berlin–Boston 2013, s. 81 i n. Na temat teorii monistycznej w ustawodawstwie niemieckim zob. też zamiast wielu F. Hofmann [w:] *Gewerblicher Rechtsschutz und Wettbewerbsrecht. Praxishandbuch*, red. H.-P. Götting, J. Meyer, U. Vormbrock, Baden-Baden 2020, s. 1467 i n.; szerzej na temat koncepcji monistycznej w niemieckim prawie autorskim: U. Loewenheim, K.-N. Peifer [w:] *Urheberrecht. Kommentar*, red. U. Loewenheim, M. Leistner, A. Ohly, München 2017, s. 322 i podana tam literatura; T. Empting, *Immaterialgüterrechte in der Insolvenz*, Frankfurt am Main 2003, s. 138 i n. (rozważania o monistycznej teorii praw autorskich w kontekście prawa upadłościowego); G. Hansen, *Warum Urheberrecht? Die Rechtfertigung des Urheberrechts unter besonderer Berücksichtigung des Nutzerschutzes*, Baden-Baden 2009, s. 25 i podana tam literatura przedmiotu. Gdy chodzi z kolei o system Republiki Czeskiej, zob. zwłaszcza zwięzłe uwagi: P. Koukal, H. Pullmannova, *Security Rights in Intellectual Property in Czech Republic* [w:] *Security Rights in Intellectual Property*, red. E.-M. Kieninger, Cham 2020, s. 264.

²⁰ Szerzej na temat koncepcji dualistycznej i monistycznej na tle polskiego ustawodawstwa zamiast wielu E. Traple [w:] *System prawa prywatnego*, t. 13, red. J. Barta, *Prawo autorskie*, Warszawa 2017, s. 141 i n.

²¹ Zob. zwłaszcza J. Szwaja, *Prawa osobiste wynalazców w nowej ustawie – prawo własności przemysłowej*, ZNUI PWiOWI 2002/80, s. 236–237.

²² Zob. art. 16 ustawy z 4.02.1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (Dz.U. z 2022 r. poz. 2509 ze zm.).

bez znaczenia dla losów praw autorskich w masie upadłości. W polskim prawie autorskim korzystanie z praw majątkowych wywiera wpływ na interesy osobiste i odwrotnie²³. Polski ustawodawca ma tego świadomość. Dlatego przewiduje ograniczenia w prowadzeniu egzekucji z praw majątkowych, z myślą właśnie o osobistych prawach twórcy. Mają one znaczenie nie tylko dla komornika, ale i dla syndyka. Podobnych rozwiązań ani Prawo własności przemysłowej, ani inne regulacje z dziedziny własności intelektualnej nie zawierają.

Problemom ochrony interesów osobistych twórcy w postępowaniu upadłościowym poświęciłem uwagę w pkt 3 niniejszego rozdziału. Przy wykładni przepisów Prawa upadłościowego trzeba brać pod uwagę aksjologiczne założenia prawa autorskiego. Należy w szczególności mieć pełną świadomość, że likwidując masę upadłości, syndyk musi mieć w polu widzenia poszanowanie licznych, osobistych interesów twórcy. Oczywiście nie powinno się też ulegać stereotypowi szlachetnego twórcy, którego należy za wszelką cenę chronić. Truizmem jest stwierdzenie, że nadużycie może pojawić się wszędzie tam, gdzie jest prawo podmiotowe. Uprawnienia twórcy utworu nie są żadnym wyjątkiem – bywają nadużywane. Autor (upadły) może wobec tego próbować wykorzystać swoje osobiste uprawnienia do utrudniania likwidacji masy upadłości obejmującej autorskie prawa majątkowe na przykład wydawcy. Tego typu sytuacje nie są niczym nowym ani zaskakującym w praktyce.

Przedstawione zależności i powiązania pomiędzy prawami osobistymi i majątkowymi, charakterystyczne dla prawa autorskiego, zdecydowałem się wysunąć na pierwszy plan. Omawiam je w konsekwencji właśnie

²³ Podkreśla się niekiedy, że choć z zasady uprawnienia osobiste nie wchodzą do masy upadłości, to jednak w praktyce ich oddzielenie od uprawnień majątkowych dłużnika bywa czasami bardzo trudne. Zob. L. Sealy, D. Milman, *Sealy & Milman: Annotated Guide to the Insolvency Legislation: Insolvency Acts 1986 and 2000, Insolvency Rules 1986 with 2010 Amendments, Enterprise Act 2002*, London 2011, s. 356. Ta teza jest trafna w odniesieniu do praw do utworów, można ją uogólnić także do prawa pokrewnego do artystycznych wykonań. W relacji natomiast do takich praw pokrewnych, jak prawo do fonogramów, wideogramów czy w stosunku do praw nadawców i wydawców – jest inaczej. W tych ostatnich przypadkach, przysługując ochronę producentom czy nadawcom, ustawodawca zapewnia im prawa majątkowe, nagradzając ich wysiłek organizacyjny i finansowy, a nie osobiste. O zagadnieniu tym jest jeszcze mowa w dalszej części niniejszego rozdziału.

w niniejszym rozdziale, tak żeby nie łączyć ich w szczególności z kwestiami kontraktowymi (rozdział II). Takie założenie miało w polu widzenia nadanie wywodom większej czytelności. Na zakończenie niniejszego rozdziału porównuję wejście do masy upadłości praw autorskich i pokrewnych z prawami własności przemysłowej. Pozwoli to uwypuklić różnice, o których powiedziałem.

2. Dynamiczny model praw autorskich i pokrewnych w masie upadłości

Większość praw podmiotowych znajdujących się w masie upadłości opiera się moim zdaniem na modelu statycznym. Treść i charakter chociażby praw rzeczowych są na ogół stabilne, nie zmieniają się one w miarę trwania postępowania upadłościowego. Zgodnie z tezą przyjętą w niniejszej rozprawie prawa własności intelektualnej w masie upadłości mają status dynamiczny. W okresie trwania postępowania upadłościowego zmienia się często kształt i charakter praw do dóbr intelektualnych należących do dłużnika. Wspomniane dobra, mimo toczącego się postępowania, są cały czas te same, jednak niekiedy stają się na przykład przedmiotem innego prawa podmiotowego²⁴. Widać to wyraźnie, jeśli spojrzeć chociażby na wynalazki. Do masy upadłości może wejść prawo do uzyskania patentu na konkretne rozwiązanie. Następnie, po udzieleniu patentu, we wspomnianej masie znajdzie się już prawo wyłączne (patent). Niekiedy, po ustaniu patentu na wynalazek, może przysługiwać dodatkowe prawo ochronne. Dobro niematerialne jest wprawdzie to samo, ale prawa do niego się zmieniają. Te modyfikacje wpływają na wartość masy upadłości i możliwości jej spieniężenia lub licencjonowania²⁵. Oddziałują, innymi słowy, na tryb likwidacji masy upadłości i jej wartość.

²⁴ Bądź dobro intelektualne staje się przedmiotem tego samego prawa, ale o zmienionym kształcie.

²⁵ Na ogół, w podanych wyżej przykładach, wartość masy upadłości ulega zwiększeniu. Patent, jako prawo zapewniające monopol na wynalazek, daje większe możliwości, jeśli chodzi o komercjalizację dobra niematerialnego. Może być on łatwiej zbyty niż prawo do ubiegania się o ochronę przed Urzędem Patentowym. Oczywiście mam świadomość, że wartość praw rzeczowych także zmienia się w trakcie trwania postępowania

Dynamiczny model majątkowych praw autorskich w masie upadłości można dostrzec z kilku punktów widzenia. Najważniejszy w polskim prawie autorskim ma związek z konstrukcją tzw. pól eksploatacji. To pojęcie obejmuje wyodrębnione technologicznie i ekonomicznie sposoby eksploatacji utworu (np. drukowanie dzieła w formie egzemplarzy, nadawanie). Zasluguje na podkreślenie, że pole eksploatacji jest elementem struktury autorskich praw majątkowych. Nie jest to w konsekwencji coś, co znajduje się poza zakresem prawa podmiotowego. Autorskie prawo majątkowe monopolizuje korzystanie z utworu na polach eksploatacji, których katalog jest otwarty (art. 17 pr. aut). Dla prowadzonych rozważań ma to następujące znaczenie. W miarę trwania postępowania

upadłościowego. Na przykład prawa własności nieruchomości mają aktualnie tendencję do zyskiwania na wartości, co jest nie bez znaczenia dla interesu wierzycieli upadłego. Niemniej przypadki praw rzeczowych i praw własności intelektualnej są inne. Wzrost wartości nieruchomości nie jest zasługą zmian w strukturze samego prawa własności, które w masie upadłości pozostaje statyczne. Na ów wzrost oddziałują czynniki zewnętrzne. W sytuacji praw własności intelektualnej jest inaczej. Ich wartość wzrasta albo maleje, gdyż zachodzą zmiany w samym prawie podmiotowym. Wartość patentu zmniejsza się, w miarę jak zbliża się okres wygaśnięcia ochrony. Ograniczenie patentu, czyli zawężenie zakresu prawa podmiotowego (zob. art. 89¹ ustawy z 30.06.2000 r. – Prawo własności przemysłowej, Dz.U. z 2023 r. poz. 1170), także prowadzi do zmiany wartości prawa wyłącznego (na ogół obniża się wartość patentu). Rzeczy znajdujące się w masie upadłości mogą ulec zniszczeniu bądź zużyciu. To wpływa oczywiście na ich wartość, jednak w ostatnich przypadkach chodzi o zdarzenia odnoszące się do przedmiotu prawa (rzeczy), a nie prawa jako takiego. Dobra intelektualne cechuje potencjalna wszechobecność i – na ogół – niezależność od materialnego nośnika. Dlatego zniszczenie czy zużycie przedmiotu, w którym ucieleśniono wytwór intelektu (np. płyta CD), nie ma wpływu ani na samo dobro niematerialne, ani na prawo do tego przedmiotu. Zazwyczaj istnieje on w wielu różnych utrwaleniach w formie papierowej lub cyfrowej. Od tej zasady są oczywiście wyjątki, dotyczące dzieł sztuki, takich jak malowidła czy rzeźby. W tym przypadku związek dobra intelektualnego z materialnym nośnikiem jest silniejszy, nie są to wytwory intelektu istniejące w wielu egzemplarzach. Dlatego niekiedy w sytuacji dzieł sztuki zniszczenie oryginalnego egzemplarza może prowadzić do utraty dobra intelektualnego. Niezależnie od tego, rolą syndyka jest zapewnienie, aby masa upadłości była należycie zabezpieczona. Mieści się w tym zakresie również zadbanie o to, żeby rzeczy należące do upadłego nie ulegały zużyciu czy zniszczeniu. Nawet jednak, jeśli przedmioty materialne pozostaną w masie upadłości nienaruszone, w prawach własności intelektualnej zachodzą zmiany (w ich strukturze) wpływające na wartość tych praw. Dlatego też uważam, że prawa własności intelektualnej w ogólności mają dynamiczny status w masie upadłości, a nie statyczny. Na innym modelu (statycznym) opierają się moim zdaniem prawa rzeczowe w masie upadłości.

upadłościowego, obejmującego autorskie prawa majątkowe, część pól eksploatacji może ulegać degeneracji. Innymi słowy, pola eksploatacji nadal będą istnieć, jednak na skutek rozwoju technologicznego utracą swe znaczenie. Jako przykład można podać takie pola eksploatacji, jak posłużenie się utworem w charakterze dzwonka telefonicznego czy też rozpowszechnianie dzieła na kasetach VHS. Nawet jeśli upadły ma majątkowe prawa autorskie w tym zakresie, to ich znaczenie dla masy upadłości jest niewielkie. Nikt nie będzie zainteresowany nabyciem praw na zdegenerowanych polach, podobnie zresztą jak uzyskaniem w tym zakresie licencji. Oprócz tego, im dłużej trwa postępowanie, tym zwiększa się szansa na pojawienie się nowych pól eksploatacji. Wypierają one korzystanie z dzieła na polach zdegenerowanych. Konstrukcja autorskich praw majątkowych ulega w konsekwencji zmianom. Przykłady nowych pól eksploatacji to nadawanie internetowe czy też korzystanie z utworów w chmurze obliczeniowej. Może się okazać, że wykształcenie się nowych pól eksploatacji zwiększy możliwości spieniężenia masy upadłości albo stworzy grunt pod zawarcie przez upadłego układu z wierzycielami. Im dłużej postępowanie upadłościowe trwa, tym większa dynamika praw autorskich w masie upadłości.

Nie tylko jednak degeneracja i powstawanie nowych pól eksploatacji świadczy o dynamicznym statusie autorskich praw majątkowych w masie upadłości. Jeśli prawo autorskie wejdzie do masy upadłości, w trakcie trwania postępowania utwór może być przedmiotem opracowania przez osoby trzecie. Ilekroć dzieło zostało udostępnione (wydrukowane w formie książki, rozpowszechnione w internecie), można je choćby przetłumaczyć. Utwór staje się też czasem przedmiotem adaptacji (np. dzieło literackie jest przenoszone na ekrany kin). Program komputerowy jest modyfikowany (np. jeżeli jego kod został udostępniony publicznie).

Okoliczność, że majątkowe prawo autorskie jest częścią masy upadłości nie wyklucza możliwości eksploatacji dzieła przez osoby trzecie. Jest to zasługą potencjalnej wszechobecności dóbr niematerialnych. Sprawia ona, że z utworu może w tym samym momencie korzystać nieokreślona liczba osób. Syndyk, zarządzając prawami autorskimi, nie może na ogół sprzeciwić się samemu przerobieniu utworu upadłego przez

osobę trzecią²⁶. Niemniej, jeśli autorskie prawa majątkowe weszły do masy upadłości, to wraz z nimi może się w niej znaleźć jeszcze inne uprawnienie. Chodzi o prawo zezwalania na wykonywanie (korzystanie i rozporządzanie) praw do dzieł zależnych (np. do tłumaczeń czy adaptacji utworów, do których prawa ma upadły). O ile samo stworzenie dzieła zależnego nie wymaga (jak powiedziano) zgody uprawnionego do utworu pierwotnego, o tyle z wykonywaniem praw do opracowania jest inaczej²⁷. Chcąc korzystać z utworu zależnego poza zakresem dozwolonego użytku (oraz rozporządzać nim), trzeba uzyskać zgodę podmiotu uprawnionego do dzieła macierzystego²⁸. Jeśli to syndyk jest władny zezwolić na wykonywanie praw do opracowania, może to uczynić z korzyścią dla wierzycieli upadłego. Jest typowe, że takiej zgody udziela się pod warunkiem zapłacenia wynagrodzenia. Jeśli zostanie uiszczone, wzbogaci fundusze masy upadłości.

Powyższy wywód dotyczący opracowań ma na celu pokazanie dynamicznej pozycji praw autorskich w masie upadłości. Jej wyrazem są stosunki zależności między prawami autorskimi osób trzecich a prawami upadłego. Powstają w oderwaniu od woli syndyka, upadłego czy innych osób zainteresowanych losami majątku dłużnika. Podobne przypadki nie pojawiają się, jeśli się zważy status praw rzeczowych w masie upadłości. Barierą dla nich jest przede wszystkim fizyczny substrat rzeczy i to, że są na ogół we władaniu syndyka. Nawet jeśli by doszło do połączenia,

²⁶ Wyjątek stanowi przypadek baz danych spełniających cechy utworu. W tej sytuacji zgoda potrzebna jest na samo sporządzenie opracowania bazy, a nie – jak w innych przypadkach – na korzystanie z przeróbki i rozporządzanie nią (zob. art. 2 pr. aut.). Zob. bliżej zamiast wielu R.M. Sarbiński [w:] *Prawo autorskie i prawa pokrewne. Komentarz*, red. W. Machała, R.M. Sarbiński, Warszawa 2019, s. 130 i n.

²⁷ „Wykonywanie prawa zależnego” (np. prawa autorskiego do tłumaczenia) zgodnie z tradycyjną terminologią cywilistyczną obejmuje dwie postacie realizacji praw podmiotowych. Chodzi, po pierwsze, o korzystanie z przedmiotu prawa, czyli np. udostępnienie przekładu dzieła w internecie (czynność faktyczna). Po drugie, mieści się w tym zakresie rozporządzenie, czyli np. przeniesienie praw do tłumaczenia na inny podmiot (czynność prawna). Zob. S. Grzybowski [w:] *System prawa cywilnego*, red. W. Czachórski, t. 1, *Część ogólna*, red. S. Grzybowski, Ossolineum 1985, s. 252.

²⁸ Zob. art. 2 pr. aut. Co do zasadności tego rozwiązania legislacyjnego, w kontekście wymagania zgody na rozporządzanie opracowaniem, zob. A. Niewęglowski, *Prawo autorskie. Komentarz*, Warszawa 2021, s. 87, nt 23.

przetworzenia rzeczy upadłego²⁹, nie można tego porównać do stanu zależności praw autorskich. Dzięki potencjalnej wszechobecności utworu, relacje zależności praw autorskich mogą powstać na o wiele większą skalę, także globalnie. Nie wpływają również na to, że utwór macierzysty zachowuje swój odrębny status w stosunku do dzieła zależnego (inaczej wobec tego, niż to się często zdarza np. przy połączeniu rzeczy; połączone rzeczy tracą nieraz swój samodzielny byt³⁰).

Niezależnie od powyższego, utwór upadłego może stać się przedmiotem artystycznego wykonania, może być nim zainteresowany nadawca radiowy czy telewizyjny. Prowadzić to może do prób uzyskania od syndyka zgody na rozpowszechnianie artystycznego wykonania utworu, na wydanie dzieła, nadanie go, wykorzystanie w inny sposób. To wszystko otwiera nowe możliwości, gdy chodzi o zwiększenie funduszy masy upadłości. Podmioty zainteresowane korzystaniem z utworu poza zakresem dozwolonego użytku będą czynić starania o uzyskanie licencji. Jeśli w toku postępowania upadłościowego dzieło staje się coraz bardziej popularne w kręgu wydawców, producentów czy nadawców, jest to nie bez znaczenia dla losów tej procedury. Pojawiają się szanse na zakończenie upadłości w korzystny dla dłużnika sposób. Model praw autorskich w masie upadłości staje się wtedy coraz bardziej dynamiczny.

Terminowy charakter autorskich praw majątkowych również wpływa na ich dynamiczną pozycję w masie upadłości. W toku postępowania upadłościowego (przed zakończeniem tej procedury) niektóre prawa upadłego mogą po prostu wygasnąć³¹. Zdarzenie prawne, polegające na ustaniu autorskich praw majątkowych, wywiera wpływ na sytuację wielu osób. Dzieło po wygaśnięciu ochrony wchodzi do tzw. domeny publicznej, czyli wspólnego zasobu wytworów intelektu, z których każdy może korzystać. Ustanie prawa autorskiego powoduje wygaszenie stosunków licencyjnych. Pozwala na rozpowszechnianie adaptacji itp. bez ubie-

²⁹ Zob. przepisy art. 193 i 194 ustawy z 23.04.1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. z 2023 r. poz. 1061 ze zm.).

³⁰ Zob. art. 193 § 1 k.c.

³¹ Zob. w kwestii czasu trwania autorskich praw majątkowych przepisy art. 36–39 pr. aut.

gania się o zgodę uprawnionego do dzieła macierzystego³². W trakcie postępowania upadłościowego może też dojść do zdarzenia prawnego, które wpłynie na zmianę sposobu obliczania czasu trwania autorskich praw majątkowych³³. Okres ten może się wydłużyć. Ta zmiana jest nie bez znaczenia dla syndyka oraz możliwości zakończenia postępowania upadłościowego. Również to świadczy o dynamicznym statusie praw autorskich w masie upadłości.

Prawa pokrewne, w przeciwieństwie do praw autorskich, monopolizują, co do zasady, konkretne pola eksploatacji. Inaczej mówiąc, katalog tych pól nie jest na ogół otwarty, ale ukształtowany jako zamknięty³⁴.

³² Skoro prawa do dzieła macierzystego ustały, to trudno zresztą mówić w ogóle o „uprawnionym”, jeśli chodzi o płaszczyznę autorskich praw majątkowych.

³³ Przykład: utwór pierwotnie był rozpowszechniany anonimowo, co powoduje, że czas wiodący do ustania praw autorskich majątkowych liczy się od daty pierwszego udostępnienia dzieła (zob. art. 36 pkt 2 pr. aut.). Postępowanie upadłościowe jest prowadzone w stosunku do spadkobiercy twórcy, który jest także upoważniony do wykonywania praw osobistych autora (zob. art. 78 ust. 2 pr. aut.). Pod wpływem negocjacji z wierzycielami, zainteresowanymi jak najdłuższym korzystaniem z utworu na zasadzie wyłączności, spadkobierca zdecydował się ujawnić autora dzieła, które dotąd było anonimowe. Jak się przyjmuje, takie działanie, jeśli następuje w czasie trwania ochrony autorskiej, zmienia zasady jej obliczania. Zob. D. Flisak [w:] *Prawo autorskie i prawa pokrewne. Komentarz*, red. D. Flisak, Warszawa 2015, art. 36, pkt 7. Szerzej o tym A. Dietz, *Das Droit Moral des Urheberbers im neuen französischen und deutschen Urheberrecht*, München 1968, s. 57 i n. Początek biegu terminu prowadzącego do ustania praw autorskich majątkowych liczy się wtedy od daty śmierci twórcy (w tym przypadku: spadkodawcy upadłego). Zob. w związku z tym art. 36 pkt 1 pr. aut. W podanym przykładzie, na skutek wykonania praw osobistych, zmienia się sytuacja praw autorskich majątkowych w masie upadłości. Jest to też dobra ilustracja dla tezy (zob. pkt 1 w niniejszym rozdziale), że wykonywanie praw osobistych wpływa na status praw autorskich majątkowych, ilekroć te ostatnie znajdują się w masie upadłości. Dłuższa ochrona autorskich praw majątkowych może ułatwić zawarcie układu z wierzycielami. Mogą oni być zainteresowani otrzymaniem (w podanym przykładzie) wieloletniej licencji na korzystanie z utworów, którymi dysponuje spadkobierca.

³⁴ Zob. art. 86 ust. 1 pkt 2, art. 94 ust. 4, art. 97, art. 99², art. 99⁷ ust. 2 pr. aut. Wyjątkiem jest w tym zakresie prawo do pierwszych wydań. Monopolizuje ono wszelkie pola eksploatacji, czyli również te, które mogą pojawić się w przyszłości, pod wpływem rozwoju technologicznego i gospodarczego (art. 99¹ pr. aut.). Zob. B. Widła, *Naukowe i krytyczne wydania tekstów jako przedmiot prawa autorskiego i praw pokrewnych*, Warszawa 2020, s. 344 i n.; A. Niewęglowski, *Prawo autorskie...*, s. 1048–1049. Do przypadku prawa do pierwszych wydań można odnieść wobec tego kwestie związane z degeneracją i wyła-

To powoduje, że ilekroć pojawiłoby się nowe pole eksploatacji, objęcie ich monopolem prawa pokrewnego wymaga z reguły interwencji ustawodawcy. Mimo to można bronić poglądu, że również prawa pokrewne mają dynamiczny status w masie upadłości. Przemawiają za tym następujące argumenty. Po pierwsze, mimo zamkniętego katalogu pól eksploatacji, często ewoluują sposoby rejestracji utworu, nadawania w ramach poszczególnych metod korzystania z przedmiotu prawa. Dlatego, w obrębie pola eksploatacji ujętego jako utrwalanie czy zwielokrotnianie³⁵, stopniowo wyłaniają się nowe sposoby korzystania z nadań czy fonogramów. Przykładem może być pojawienie się nadania internetowego obok innych, tradycyjnych form rozpowszechniania sygnału drogą radiową czy telewizyjną. Na przestrzeni wieków sposoby korzystania z rzeczy (z przedmiotów materialnych) zmieniły się niewiele³⁶. Tymczasem pola eksploatacji dóbr niematerialnych stale ewoluują. W przypadku wydawców czy producentów nowe technologie wypierają starsze rozwiązania, co ma znaczenie dla możliwości komercjalizacji wytworów intelektu³⁷. Jest to także bardzo istotne dla losów postępowania upadłościowego, ilekroć odnosi się ono do takich podmiotów, jak nadawca czy producent. Poszerzanie się zakresu pól eksploatacji może dawać szansę na łatwiejsze spieniężenie masy upadłości bądź umożliwić pozyskanie nowych licencjobiorców.

nianiem się nowych pól eksploatacji, o których już była wcześniej mowa w niniejszym punkcie.

³⁵ Dla przykładu zob. art. 97 pr. aut.

³⁶ Zmieniły się rodzaje rzeczy, czyli przedmioty praw, ale nie sposoby korzystania z rzeczy. Te ostatnie w zasadzie się nie zmieniają. Natomiast w przypadku dóbr niematerialnych chodzi o coś zupełnie innego. Dobro niematerialne powstałe w czasach antycznych (np. utwór muzyczny) może być współcześnie eksploatowane w zupełnie nowy sposób, nadawane satelitarnie, zapisywane technologią cyfrową, umieszczone w chmurze obliczeniowej itp. Zob. szerzej zamiast wielu A. Niewęglowski [w:] *System prawa handlowego*, t. 3, *Prawo własności przemysłowej*, red. E. Nowińska, K. Szczepanowska-Kozłowska, Warszawa 2015, s. 508 i n.

³⁷ Przykładem może być zastąpienie druku tradycyjnego – cyfrowym. Obecnie drukowanie tradycyjne, z użyciem matryc, następuje coraz rzadziej, głównie w tzw. drukarstwie artystycznym. Pole eksploatacji jest to samo (zwielokrotnianie metodą drukowania), uległo ono jednak rozszerzeniu o zupełnie nowe technologie.

Po drugie, również w przypadku praw pokrewnych czas trwania uprawnień wyłącznych ma znaczenie dla tezy o dynamicznym statusie tych praw w masie upadłości. Podmioty praw pokrewnych mają niekiedy możliwość dokonania takiej czynności, która może wpłynąć na wydłużenie monopolu. Przykładem może być rozpowszechnienie fonogramu, zgodnie z art. 89¹ pr. aut., przed upływem pięćdziesięciu lat od daty powstania prawa do artystycznych wykonań. To zdarzenie prawne (rozpowszechnienie fonogramu) powoduje zmianę zasad obliczania czasu skutkującego ustaniem prawa do artystycznych wykonań. Przystaje więc pięćdziesięcioletni termin prowadzący do ustania ochrony (liczony od powstania wykonania). Opublikowanie lub inne publiczne udostępnienie fonogramu z artystycznym wykonaniem uruchamia inny termin. Wynosi on siedemdziesiąt lat i dopiero z jego upływem ochrona prawa pokrewnego do artystycznych wykonań ustaje³⁸. Tak istotne zdarzenie prawne jest nieobojętne dla dysponowania masą upadłości, ilekroć w jej majątku znajduje się prawo do artystycznego wykonania. Poprzez udostępnienie fonogramu z wykonaniem można doprowadzić do wydłużenia czasu trwania prawa podmiotowego, z czym łączy się często pozyskanie nowych środków pieniężnych. Dłuższy okres ochrony to bowiem zwiększona perspektywa czasowa pobierania opłat licencyjnych zasilających fundusze masy upadłości.

Podobna konstrukcja, polegająca na wydłużeniu czasu ochrony, jest przewidziana w przypadku praw producentów do fonogramów i wideogramów³⁹. Upływ okresu trwania praw pokrewnych powoduje też niekiedy, że na rzecz określonych podmiotów pojawiają się *ex lege* różne uprawnienia. Przykładem może być prawo do dodatkowego wynagrodzenia powstające na rzecz artysty wykonawcy z upływem pięćdziesięciu lat od daty publikacji fonogramu lub wideogramu. Wykształcanie się takich uprawnień, w dodatku skonstruowanych jako niezbywalne i niepodlegające zrzeczeniu się, nie jest obojętne dla masy upadłości.

³⁸ Zob. A. Niewęglowski, *Prawo autorskie...*, s. 979–980.

³⁹ Zob. w związku z tym art. 95 ust. 2 i 3 pr. aut. Bliżej N. Ghazal [w:] *Ustawy autorskie. Komentarze*, t. 2, *Prawo autorskie i prawa pokrewne. Ochrona baz danych. Zbiorowe zarządzanie prawami autorskimi i prawami pokrewnymi*, red. R. Markiewicz, Warszawa 2021, s. 2051–2052. Zob. też K. Grzybczyk [w:] *Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Komentarz*, red. P. Ślęzak, Warszawa 2017, s. 656 i n.

Zarazem podane przykłady pokazują, że status praw pokrewnych w masie upadłości jest dynamiczny. Ulega zmianom, które uczestnicy obrotu cywilnoprawnego muszą niewątpliwie brać pod uwagę. Dynamika majątkowych praw autorskich i praw pokrewnych nie przedstawia się w masie upadłości jednakowo. Pomimo tego można ją dostrzec z różnych kątów widzenia.

3. Mienie wyłączone z postępowania upadłościowego a prawa autorskie

3.1. Założenia wstępne

Upadłość jest zdarzeniem, które jak wiadomo wywołuje bardzo różne skutki prawne. Najważniejszym z punktu widzenia prowadzonych rozważań jest to, że w założeniu cały majątek dłużnika staje się masą upadłości. Chodzi przy tym, na co zwraca się uwagę w piśmiennictwie, o majątek rozumiany jako aktywa⁴⁰. Te podstawowe zasady wynikają z przepisu art. 61 pr. up. Wśród aktywów upadłego znajdują się majątkowe prawa autorskie. Jak zauważono (pkt 1 w niniejszym rozdziale), każdy upadły ma w swoim majątku prawo autorskie lub inne uprawnienie do korzystania z utworu. Przypadek upadłości, w której zaznacza się kwestia praw autorskich, jest w konsekwencji powszechny⁴¹. To wyłania pytanie o pozycję praw autorskich w masie upadłości. Oprócz tego pojawia się zagadnienie ewentualnych wyłączeń praw autorskich z masy upadłości. Ten ostatni wątek jest wręcz kluczowy dla szczegółowych analiz, które są podejmowane w kolejnych rozdziałach. Najpierw należy „oczyścić przedpole” do dalszych uwag i wskazać, czy i kiedy prawa autorskie wejdą do masy upadłości.

Śledząc wypowiedzi piśmiennictwa można, gdy chodzi o tematykę praw autorskich w masie upadłości, zaobserwować niekiedy pewne uproszczenia.

⁴⁰ Zob. zamiast wielu F. Zedler [w:] A. Jakubecki, F. Zedler, *Prawo...*, 2003, s. 155.

⁴¹ Czymś zupełnie innym jest świadomość np. syndyka, że prawa autorskie też są w majątku upadłego.

Jak powszechnie się przyjmuje, do masy upadłości nie wchodzi prawa niezbywalne oraz ściśle związane z osobą upadłego⁴². Na tym założeniu oparł się, jak można sądzić, prawodawca, kształtując katalog wyłączeń z masy upadłości w regulacji art. 63 pr. up.

Omawiając zagadnienia związane z prawami autorskimi w masie upadłości, można spotkać niekiedy generalizowanie ich, traktowanie w ogólności jako praw osobistych. Wymienia się je wówczas obok takich uprawnień, jak prawo do nazwiska⁴³. Można też wskazać opinie uzależniające wejście praw autorskich do masy upadłości od tego, czy utwór został „ogłoszony”⁴⁴. Problem statusu praw autorskich w masie upadłości nie jest często szerzej omawiany. Niekiedy w kontekście zagadnienia wyłączenia praw autorskich z masy upadłości zwraca się uwagę na jeden specyficzny przypadek, mający obecnie historyczne znaczenie. Chodzi o kwestię uregulowaną w ustawie z 16.07.1987 r. o państwowych instytu-

⁴² Zob. zamiast wielu R. Adamus [w:] *System prawa handlowego*, t. 6, *Prawo restrukturyzacyjne i upadłościowe*, red. A. Hrycaj, A. Jakubecki, A. Witosz, Warszawa 2020, s. 793.

⁴³ Zob. np. pogląd M. Pannerta: „Masy upadłości nie zasilają także **prawa osobiste upadłego**, jak np. prawo do imienia, firmy, wizerunku czy **prawo autorskie** [podkreśl. A.N.], a spośród praw majątkowych – prawa ściśle związane z osobą upadłego (...)” – M. Pannert, *Wpływ upadłości likwidacyjnej na wykonywanie zobowiązań z umów wzajemnych*, Warszawa 2010, s. 64.

⁴⁴ „Z tego względu nie są objęte masą upadłości prawa osobiste, takie jak prawo do nazwiska, prawo do własnej podobizny, **prawa autorskie, o ile dzieło nie zostało jeszcze ogłoszone** [podkreśl. A.N.]” – A. Hrycaj [w:] *Europejskie prawo upadłościowe. Komentarz*, red. F. Zedler, Warszawa 2011, s. 174. Warto dodatkowo zwrócić uwagę na jeszcze jedną okoliczność. Zacytowany wywód autorki poprzedza spostrzeżenie: „Nie wchodzi do masy prawa, których nie można spieniężyć albo których wykonywanie związane jest wyłącznie z osobą dłużnika”. Nie jest jasne, dlaczego przypadek praw autorskich jest przez A. Hrycaj w ten sposób traktowany. Jest to tym bardziej zastanawiające, że sytuacje sprzedaży autorskich praw majątkowych nie są wcale rzadkie; o niektórych tego typu transakcjach można spotkać informacje w mediach. Można dostrzec również inne stanowiska, przyjmujące, że w skład masy upadłości wchodzi autorskie prawa majątkowe (zob. np. A. Laskowska-Hulisz [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Art. 1–205, t. I*, red. A. Marciniak, Warszawa 2019, art. 174, nb 25 i podana tam literatura). Taki pogląd także jest oparty na pewnym uproszczeniu, ponieważ nie w każdym przypadku autorskie prawa majątkowe wejdą w skład masy upadłości, o czym dalej.

cjach filmowych⁴⁵. Wątki z tym związane omawiam szerzej w rozdziale IV. W tym miejscu mam na celu pewnego rodzaju ilustrację podejścia, które można zaobserwować w polskim piśmiennictwie, ilekroć pojawia się problem praw autorskich w masie upadłości.

Słusznie zwraca uwagę P. Stec, że zagadnienie, czy prawa autorskie mogą być składnikami masy upadłości, jest skomplikowane⁴⁶. Nie da się w omawianym zakresie udzielić prostej odpowiedzi na tak postawione pytanie. Jest tak za sprawą kilku powodów. W pierwszej kolejności trzeba zwrócić uwagę na specyficzny model powstawania praw autorskich. Zdarzenie prawne, jakim jest ustalenie utworu⁴⁷, prowadzi do powstania praw autorskich. Podmiotowe prawa autorskie, zgodnie z dominującym poglądem, mają charakter terytorialny⁴⁸. Stworzenie i ustalenie dzieła prowadzi więc do przyznania uprawnionemu ochrony w obrębie konkretnego państwa. Dzięki jednak międzynarodowym konwencjom i na warunkach w nich przewidzianych twórcy uzyskują często ochronę w innych państwach⁴⁹. Nie zmienia to faktu, że w każ-

⁴⁵ Dz.U. z 2017 r. poz. 2006 ze zm. Akt prawny obecnie już nie obowiązuje. Na tę regulację, w kontekście problemu wyłączenia praw autorskich z masy upadłości, zwracają uwagę m.in.: S. Gurgul, *Prawo upadłościowe. Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz*, Warszawa 2016, s. 139, nb 4; D. Chrapoński, *Wyłączenia z masy upadłości*, Warszawa 2010, s. 390 i n. Szerzej problem upadłości instytucji filmowej, w kontekście praw autorskich, omawia M. Mioduszeowski, *Majątkowe prawa autorskie do utworów filmowych powstałych przed wejściem w życie ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych*, ZNUJ PPWI 2012/116, zwłaszcza s. 50. W tej kwestii zob. również M. Poźniak-Niedzielska [w:] *Ochrona niematerialnego dziedzictwa kulturalnego*, red. M. Poźniak-Niedzielska, Warszawa 2015, s. 21–22.

⁴⁶ P. Stec, *Dobra niematerialne...*, s. 134–135.

⁴⁷ Nadanie utworowi stabilnej postaci na tyle, aby inne osoby mogły się z nim zapoznać, jest traktowane jako „ustalenie”. Ustalenie jako warunek powstania praw autorskich wymienia ustawodawca w art. 1 ust. 1 pr. aut. Kwalifikowaną formą ustalenia jest utrwalenie, które sprowadza się do stworzenia zapisu dzieła w rzeczy. Ten zapis może mieć różną formę, może być w szczególności analogowy albo cyfrowy. Nawet jednak takie efemeryczne akty zakomunikowania dzieła, jak recytacja czy śpiew, mieszczą się w pojęciu „ustalenia”.

⁴⁸ W tej kwestii zob. analizę M. Czajkowskiej-Dąbrowskiej, *Sytuacja prawna autorów obcych w Polsce*, Lublin 2019 (przedruk z 1991 r.), *passim*. Zob. także A. Niewęglowski, *Prawo autorskie...*, s. 116–117.

⁴⁹ Polska jest stroną konwencji berneńskiej o ochronie dzieł literackich i artystycznych z 9.09.1886 r. Nasz kraj przystąpił do konwencji 28.01.1920 r., została ona ratyfikowana

dym z państw, gdzie istnieje ochrona, uprawniony ma odrębne prawa autorskie. Ich kształt i model w wielu z tych państw różni się, co ma znaczenie między innymi dla upadłości transgranicznej⁵⁰. W stosunku do dłużnika może toczyć się postępowania upadłościowe w kilku różnych państwach⁵¹. Kwestia wejścia autorskich praw majątkowych do masy upadłości przedstawia się przy tym różnie, w zależności od tego, czy są one oparte na modelu dualistycznym (jak np. w Polsce) czy monistycznym (system niemiecki itp.)⁵².

W niektórych systemach monistycznych prawa autorskie, ukształtowane jako niezbywalne, w ogóle nie wchodzi do masy upadłości. W innych istnieje możliwość wejścia pewnej części uprawnień autorskich do masy upadłości i to pod dodatkowymi warunkami⁵³. O wątkach z tym związanych będzie szerzej mowa w dalszych częściach pracy. W tym miejscu chodzi o ilustrację tezy, że odpowiedź na pytanie o status praw autorskich w masie upadłości jest złożona. Zależy również od obrania określonego układu odniesienia, a zwłaszcza uściślenia, czy ma się w polu widzenia postępowanie w jednym czy w kilku państwach⁵⁴.

przez Polskę ustawą z 5.03.1934 r. (Dz.U. Nr 27, poz. 213). Konwencja berneńska ma charakter powszechny, przystąpiło do niej większość państw na świecie. To dzięki tej konwencji polscy twórcy uzyskują ochronę w innych państwach. Aktualnie Polskę wiąże Akt Paryski konwencji berneńskiej o ochronie dzieł literackich i artystycznych sporządzony w Paryżu 24.07.1971 r. (Dz.U. z 1990 r. Nr 82, poz. 474, załącznik).

⁵⁰ Zwraca na to uwagę, w kontekście praw autorskich i problemu jurysdykcji, T. Heimes, *Lizenzverträge...*, s. 113–114. Zob. też, gdy chodzi o kwestię transgranicznej upadłości, J. Gołaczyński, *Jurysdykcja w sprawach dotyczących praw rzeczowych oraz statut rzeczowy w prawie wspólnotowym na przykładzie prawa upadłościowego*, „Acta Universitatis Wratislaviensis” (Prawo CCCVIII) 2009/3161, s. 175 i n.

⁵¹ Zob. o problemach z tym związanych, na tle sprawy Qimonda, A. Duggan, N. Siebrasse, *The Protection...*, s. 494. Postępowanie upadłościowe prowadzono w Niemczech i Stanach Zjednoczonych Ameryki.

⁵² Na temat monistycznego i dualistycznego systemu zob. również uwagi w pkt 1 w niniejszym rozdziale.

⁵³ Zob. zwłaszcza A.K. Wagner, *Immaterielle Vermögenswerte in der Insolvenz*, Münster 2017, s. 39–40. Zob. również T. Empting, *Immaterialgüterrechte...*, s. 139; a także J.B. Zimmermann, *Immaterialgüterrechte und ihre Zwangsvollstreckung*, St. Augustin 1998, s. 180.

⁵⁴ Problemy związane z transgranicznym postępowaniem upadłościowym omawiam w rozdziale IV książki.

Polska ustawa o prawie autorskim, jak już o tym wspomniano (pkt 1 w niniejszym rozdziale), oparta jest na modelu dualistycznym. Ustalenie dobra niematerialnego, którym jest utwór, prowadzi do powstania w Polsce dwóch odrębnych praw podmiotowych. Chodzi dokładniej o prawa osobiste oraz o prawa majątkowe. Ma to konsekwencje. Osobiste prawa autorskie, jako związane z twórcą, nie wchodzi do masy upadłości. Nie oznacza to jednak, że takie położenie akcentu jest wystarczające. Zwraca się bowiem uwagę na problemy, które mogą się dla postępowania upadłościowego pojawić w kontekście praw osobistych⁵⁵.

Można wyróżnić dwa zagadnienia. Pierwsze dotyczy roszczeń pieniężnych powstających na skutek deliktu, jakim jest naruszenie autorskich praw osobistych. Mam na myśli to, czy roszczenie o zadośćuczynienie oraz o naprawienie szkody wyrządzonej naruszeniem praw autorskich osobistych wchodzi do masy upadłości⁵⁶. Drugi wątek odnosi się do roszczeń pieniężnych (szerzej: majątkowych⁵⁷), których źródłem jest umowa. Problem dotyczy umowy przyznającej twórcy wynagrodzenie za powstrzymanie się od wykonywania praw osobistych bądź za realizację tych praw w konkretny sposób⁵⁸. Praw osobistych autor nie może się wprawdzie zrzec⁵⁹, niemniej od lat doktryna i praktyka przyjmują, że można niekiedy zobowiązać się do ich niewykonywania⁶⁰. Pojawia się w konsekwencji problem statusu prawnego owych roszczeń w kontekście masy upadłości. Istotny jest także wątek wpływu wykonywania

⁵⁵ Zob. A.K. Wagner, *Immaterielle...*, s. 44, uwagi na tle roszczeń pieniężnych, jakie mogą się pojawić w razie naruszenia praw autora do utworu.

⁵⁶ Z polskiego piśmiennictwa zob. S. Gurgul, *Prawo upadłościowe...*, s. 133. W tej kwestii również P. Zimmerman, *Prawo upadłościowe. Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz*, Warszawa 2016, s. 145, nb 4. Z orzecznictwa zob. wyrok SN z 14.10.2016 r., I CSK 714/15, LEX nr 2151462.

⁵⁷ W rachubę może teoretycznie wchodzić roszczenie ukierunkowane na uzyskanie korzyści innej niż pieniężna. Zdarza się w praktyce przyznanie prawa domagania się przeniesienia własności wartościowej rzeczy bądź (rzadziej spotykana) tzw. opcja zawarcia umowy na preferencyjnych warunkach.

⁵⁸ Np. wynagrodzenie za powstrzymanie się od korzystania z prawa do nadzoru autorskiego itp.

⁵⁹ Zob. w związku z tym art. 16 pr. aut.

⁶⁰ Bliżej w tej kwestii J. Barta, R. Markiewicz [w:] *Prawo autorskie i prawa pokrewne. Komentarz*, red. J. Barta, R. Markiewicz, Warszawa 2011, s. 166.

autorskich praw osobistych na prawa majątkowe, które mogą znajdować się w masie upadłości. Tym zagadnieniom poświęcam uwagę niżej, w pkt 3.3.

Jak z powyższego wynika, ograniczenie się do stwierdzenia „prawa autorskie osobiste nie wchodzą do masy upadłości” jest niewystarczające.

W polskim systemie prawnym nie da się udzielić prostej odpowiedzi co do kwestii, czy autorskie prawa majątkowe wchodzą do masy upadłości⁶¹. Wątpliwość istnieje wobec tego nawet, jeśli upadłość nie ma charakteru transgranicznego, a dotyczy tylko terytorium naszego kraju. Znaczenie dla tego zagadnienia ma okoliczność, jaki status prawny posiada upadły. Sytuacja wygląda inaczej, gdy chodzi o twórcę czy jego spadkobiercę, a odmiennie, gdy upadłym jest na przykład producent filmowy. Specyfika, o której mowa, ma związek z pewnymi ograniczeniami egzekucyjnymi, które niekiedy odnoszą się do autorskich praw majątkowych. Wywierają one wpływ także na egzekucję uniwersalną, która towarzyszy postępowaniu upadłościowemu. Rozumienie tych ograniczeń i ich oddziaływanie na upadłość stało się źródłem kontrowersji w piśmiennictwie prawniczym. Ze względu na złożoność materii postanowiłem ją wyodrębnić i omówić, zwracając uwagę na element prawnoporównawczy. Jest on istotny, ponieważ pozwala uchwycić aksjologię polskich rozwiązań prawnoautorskich.

W skład majątkowych praw autorskich wchodzi prawo do wynagrodzenia (art. 17 pr. aut.). Oprócz tego twórcom⁶² przysługują inne uprawnienia do wynagrodzenia⁶³. Są one niekiedy funkcjonalnie związane z prawami autorskimi, mają wzmacniać pozycję autorów. Należą tu między innymi honorarium z tytułu dozwolonej reprografii czy *droit de suite*. W gruncie rzeczy, mówiąc o „prawie do wynagrodzenia”, można mieć na myśli wiele zróżnicowanych uprawnień. Niektóre z nich, choć

⁶¹ Zob. w związku z tym R. Adamus, *Prawo upadłościowe. Komentarz*, Warszawa 2016, s. 181.

⁶² Niekiedy także innym podmiotom, np. artystom wykonawcom.

⁶³ Szerzej D. Sokołowska, *Prawo twórcy do wynagrodzenia w prawie autorskim*, Poznań 2013, zwłaszcza s. 294 i n.

są ukierunkowane na powiększenie majątku twórcy o kwotę pieniężną, traktuje się jako prawa ściśle z autorem związane. Mają one stanowić nagrodę za wkład w dziedzictwo kulturowe, co pośrednio sprawia, że obrót nimi nie jest swobody. Zagadnienie, czy owe honoraria wchodzą do masy upadłości, jest z reguły zupełnie pomijane. Uwaga piśmienictwa skupia się na osobistych lub majątkowych prawach autorskich. Ponieważ jednak ustawowe prawa do wynagrodzenia mają spory potencjał ekonomiczny, warto je poddać analizie. Niektóre rodzaje prawa do honorarium nie wchodzą do masy upadłości.

3.2. Dopuszczalność prowadzenia egzekucji z autorskich praw majątkowych

3.2.1. Spór w kwestii znaczenia ograniczeń egzekucyjnych praw autorskich dla masy upadłości

Ileokroć się rozważa zagadnienie ograniczeń w prowadzeniu egzekucji z autorskich praw majątkowych, należy mieć w polu widzenia przede wszystkim dwa przepisy. Chodzi o unormowania art. 18 ust. 1 oraz ust. 2 pr. aut.⁶⁴ Zgodnie z treścią pierwszego z nich: „Autorskie prawa majątkowe nie podlegają egzekucji, dopóki służą twórcy. Nie dotyczy to wymagalnych wierzytelności”. Ustęp 2 art. 18 pr. aut. stanowi: „Po śmierci twórcy, spadkobiercy mogą sprzeciwić się egzekucji z prawa

⁶⁴ Pomijam z dwóch powodów kwestię wyłączenia prowadzenia egzekucji w odniesieniu do prawa do wynagrodzenia, o którym mowa w art. 18 ust. 3 i 4 pr. aut. Po pierwsze, zagadnieniu wynagrodzeń twórców, o których ostatnio powiedziano, poświęcony jest odrębny pkt 3.5 w niniejszym rozdziale. Po drugie, honoraria, o których mowa, są niezbywalne. To pośrednio powoduje, że problem, czy mogą wejść do masy upadłości jest łatwiejszy do rozstrzygnięcia. W sytuacji praw autorskich majątkowych jest inaczej – są zbywalne, choć niekiedy nie można prowadzić z nich egzekucji. Kwestia jest wobec tego o wiele bardziej złożona, trzeba bowiem ocenić, czy owe ograniczenie w prowadzeniu egzekucji odnosi się też do postępowania upadłościowego. Należy w tym miejscu dodać, że wyłączenie praw autorskich spod egzekucji administracyjnej przewiduje art. 96g § 3 pkt 1 i 2 ustawy z 17.06.1966 r. o postępowaniu egzekucyjnym w administracji (Dz.U. z 2023 r. poz. 2505 ze zm.). Do zagadnienia tego powrócę, jednak dla postępowania upadłościowego kluczowa jest sprawa ograniczeń dotyczących egzekucji cywilnoprawnej. Zob. także wyrok WSA w Krakowie z 14.01.2020 r., III SA/Wa 1242/19, LEX nr 3041141.

autorskiego do utworu nieopublikowanego, chyba że sprzeciw byłby niezgodny z ujawnioną wolą twórcy co do rozpowszechniania utworu”.

Regulacje, o których wyżej powiedziano, odnoszą się do twórcy i jego spadkobierców. Ich pozycja prawna w kontekście upadłości jest omawiana osobno⁶⁵. Jest tak dlatego, że ich status prawny jest wyznaczony nie tylko ramami art. 18 pr. aut.⁶⁶ W tej części rozprawy chodzi o inne zagadnienie. Problem dotyczy tego, czy przepisy art. 18 ust. 1 i 2 pr. aut. odnoszą się do wąsko rozumianej egzekucji czy także do postępowania upadłościowego. Ma to znaczenie w przypadku, gdy upadłym jest autor bądź jego spadkobiercy.

W powyższym zakresie w piśmiennictwie zarysowały się dwa stanowiska. Zgodnie z pierwszym (M. Chajda, M. Skwarzyński), art. 18 ust. 1 i 2 pr. aut. dotyczy nie tylko postępowania egzekucyjnego. Wprowadza on ograniczenie zarówno dla egzekucji indywidualnej, jak i uniwersalnej⁶⁷. Oznacza to, że w sytuacji opisanej w ust. 1 art. 18 pr. aut. autorskie prawo majątkowe w ogóle nie wchodzi do masy upadłości. Natomiast w przypadku uregulowanym w ust. 2 zadność wejścia autorskich praw majątkowych do masy jest warunkowa. Innymi słowy, zależy od zachowania się spadkobierców. Przeciwny pogląd wyraził R. Adamus, oceniając stanowisko M. Chajdy i M. Skwarzyńskiego jako błędne⁶⁸.

⁶⁵ Zob. szerzej pkt 4 w niniejszym rozdziale.

⁶⁶ Twórca może być również np. następcą prawnym w odniesieniu do praw autorskich, które nabył od innych osób. Podobnie spadkobierca może mieć kupione, a nie tylko odziedziczone prawa autorskie. Gdyby doszło do ogłoszenia upadłości, w masie znajdą się prawa autorskie pochodzące z różnych tytułów. Wymaga to analizy.

⁶⁷ Zob. M. Chajda, M. Skwarzyński, *Upadłość konsumencka twórcy [w:] Własność intelektualna w prawie upadłościowym i naprawczym*, red. M. Załucki, Warszawa 2012, s. 48–49. Podobny pogląd wyraziłem w komentarzu z 2021 r.: *Prawo autorskie...*, s. 252.

⁶⁸ Zob. R. Adamus, *Wspólność autorskich praw majątkowych do programu komputerowego a upadłość współuprawnionego*, PPH 2020/5, s. 26. Szerzej zob. R. Adamus, *Licencja na program komputerowy a upadłość albo restrukturyzacja licencjodawcy*, MPH 2019/1, s. 10–11, gdzie cytowany autor stwierdza: „Należy bronić poglądu, że autorskie prawa majątkowe do programu komputerowego wchodzi do masy upadłościowej upadłego będącego twórcą. Niemniej w literaturze (...), przy wykorzystaniu argumentów wykładni systemowej teleologicznej (a zatem pozajęzykowej), wyrażono pogląd przeciwny: autorskie prawa majątkowe, o ile przysługują twórcy, nie wchodzi do masy upadłości. **Pogląd ten nie jest trafny** [podkreśl. A.N.]”. R. Adamus jest przy tym zdania, czemu dał wyraz

Argumentacja w obu zapatrywaniach sprowadza się do sposobu rozumienia przepisu art. 63 ust. 1 pkt 1 pr. up. Zgodnie z jego treścią: „Nie wchodzi do masy upadłości mienie, które jest wyłączone od **egzekucji według przepisów ustawy z 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego**⁶⁹ [podkreśl. A.N.]”. W rozważanym przypadku to nie Kodeks postępowania cywilnego, lecz ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych wyłącza autorskie prawa majątkowe spod egzekucji.

Część autorów broni poglądu, że wyjęcie mienia spod egzekucji przez inną ustawę niż Kodeks postępowania cywilnego nie jest przeszkodą do włączenia go w ramy masy upadłości⁷⁰. Przychylenie się do tego poglądu oznaczałoby, że art. 18 ust. 1 i 2 pr. aut. nie tworzy przeszkody do wejścia autorskich praw majątkowych do masy upadłości. Kwestia ta nie jest jednolicie postrzegana również w piśmiennictwie z dziedziny prawa upadłościowego⁷¹. Te rozbieżności wynikają po pierwsze stąd, że w płaszczyźnie językowej przepis art. 63 ust. 1 pkt 1 pr. up. można zrozumieć na dwa sposoby⁷². Po drugie, co ważniejsze, interpretacja

w ostatnio cytowanej pozycji, że w sytuacji opisanej w art. 18 ust. 1 pr. aut. autorskie prawa majątkowe wchodzi też do innych mas. Chodzi w szczególności o masę sanacyjną, która powstaje w jednym z postępowań restrukturyzacyjnych. Ze stanowiskiem tym, również w tej ostatniej części, się nie zgadzam. Niemniej niniejsza monografia dotyczy masy upadłościowej, dlatego kwestia restrukturyzacji jest poza zakresem rozważań.

⁶⁹ Dz.U. z 2023 r. poz. 1550 ze zm.

⁷⁰ Zob. F. Zedler [w:] A. Jakubecki, F. Zedler, *Prawo...*, 2003, s. 157.

⁷¹ Zob. np. S. Gurgul, *Prawo upadłościowe...*, s. 140, który broni poglądu, że mienie wyłączone spod egzekucji w przepisach ustawy o postępowaniu egzekucyjnym w administracji też nie wchodzi do masy upadłości. Ponieważ ustawa ta wyklucza w pewnym zakresie prawa autorskie spod egzekucji, ten pogląd jest istotny dla prowadzonych rozważań. Do tematyki tej powrócę.

⁷² Przede wszystkim użycie słowa „według” w art. 63 ust. 1 pkt 1 pr. up. powoduje wątpliwość interpretacyjną, gdy chodzi o rozumienie przepisu. Można je odczytać tak, że wtedy mienie nie wchodzi w skład masy upadłości, jeśli przepisy Kodeksu postępowania cywilnego wyłączyły je spod egzekucji. Mienie wyłączone nie przez Kodeks postępowania cywilnego, lecz przez inne regulacje, zaliczamy w skład masy. Można jednak i tak interpretować przepis, że do masy upadłości nie wchodzi mienie, w stosunku do którego nie można skierować egzekucji prowadzonej na podstawie Kodeksu postępowania cywilnego („według Kodeksu postępowania cywilnego”). Przy tym założeniu, przepis spoza Kodeksu postępowania cywilnego może usuwać mienie spod egzekucji. Jeśli to wyłączenie dotyczy egzekucji realizowanej na podstawie Kodeksu postępowania cywilnego (a nie np. egzekucji administracyjnej), to mienia nie zalicza się do masy upadłości.

językowa nie powinna być w podobnych przypadkach rozstrzygająca. Zważyć należy na rezultaty wykładni celowościowej i systemowej⁷³.

Oprócz tego kluczowa jest interpretacja funkcjonalna i odpowiedź na pytanie, jaki jest cel wyłączenia od egzekucji w art. 18 pr. aut. Ten problem wymaga spojrzenia przez pryzmat aksjologii prawa autorskiego w ogólności. Żeby sprawę dokładniej zbadać, warto sięgnąć do analizy prawnoporównawczej i spróbować odnaleźć podobne przypadki w innych systemach prawnych. Takie podejście pozwoli lepiej uzasadnić sens art. 18 ust. 1 i 2 pr. aut. niż tylko ograniczenie się do językowej interpretacji przepisów.

Niezależnie od powyższego jestem zdania, że w tego typu przypadkach oparcie się tylko na wykładni językowej nie wystarczy. Może też doprowadzić do błędnych wniosków. Trzeba sobie odpowiedzieć na pytanie, jaki cel przyświeca ustawodawcy, jeżeli w akcie prawnym innym niż Kodeks postępowania cywilnego uniemożliwia egzekucję z danego prawa. Zidentyfikowanie tego celu, czy uzasadnienia, jest kluczem do rozstrzygnięcia kwestii.

⁷³ Można uznać, że art. 18 ust. 1 i 2 pr. aut., odnosząc się do „egzekucji” dotyczą, *lege non distinguente* nie tylko egzekucji indywidualnej, ale także uniwersalnej (każdej egzekucji). To właśnie mianem „egzekucji uniwersalnej” określa się nierzadko upadłość. Zob. wyrok SN z 3.09.2010 r., I UK 77/10, LEX nr 653666. To sformułowanie („uniwersalna”) służy zaakcentowaniu, że upadłość, w przeciwieństwie do egzekucji partykularnej (syngularnej) obejmuje cały majątek dłużnika (a nie konkretny składnik tego majątku); zob. P. Filipiak [w:] *Upadłość konsumentów. Komentarz*, red. A. Hrycaj, P. Filipiak, Warszawa 2020, s. 43. Z piśmiennictwa obszernie w kwestii, dlaczego upadłość jest egzekucją uniwersalną: M. Mrówczyński, *Uczestnicy postępowania upadłościowego*, Warszawa 2019, s. 51 i n. Wyrażeniem „egzekucja uniwersalna” w stosunku do postępowania upadłościowego posługują się też np.: J. Gudowski [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 1, *Postępowanie rozpoznawcze*, red. T. Ereciński, Warszawa 2016, s. 57; P. Janda, *Sposoby zaspokajania roszczeń w postępowaniu upadłościowym obejmującym likwidację majątku upadłego*, Warszawa 2007, s. 130–131; P. Zimmerman, *Prawo upadłościowe...*, s. 146. Niejednokrotnie używa się też zwrotu „egzekucja generalna” zamiennie z „egzekucja uniwersalna” w odniesieniu do postępowania upadłościowego; zob. P. Bartosiewicz, *Odpowiedzialność odszkodowawcza banku za wadliwe wypowiedzenie umowy kredytu udzielonego przedsiębiorcy*, Warszawa 2017, s. 319 i podane tam orzecznictwo. Zmierzam do tego, że art. 18 ust. 1 i 2 pr. aut. można traktować jako *lex specialis* w relacji do art. 63 ust. 1 pkt 1 pr. up. Przy takim założeniu odnosi się on również do egzekucji prowadzonej w toku postępowania upadłościowego, wyłączając prawa autorskie z masy. I w tym przypadku nie uważam, że wykładnia systemowa powinna być rozstrzygająca. Niezależnie jednak od tego, dostarcza ona istotnych argumentów przeciwko omawianemu wyżej stanowisku R. Adamusa.

3.2.2. Analiza prawnoporównawcza

Można wyróżnić różne podejścia do tego, czy wolno prowadzić egzekucję z autorskich praw majątkowych. Próba dokonania pewnej generalizacji w obrębie istniejących systemów prawnych jest trudna, ponieważ istnieją pomiędzy nimi istotne różnice. Niezależnie od tego dostrzec można punkty styczne.

W wielu systemach prawnych da się odnaleźć rozwiązania chroniące autora przed tym, aby komornik, syndyk bądź inny organ postępowania prowadzącego do likwidacji majątku twórcy jako pierwszy rozporządził jego prawami autorskimi. To podejście znajduje wyraz w dostrzeganiu związku, jaki istnieje pomiędzy prawami osobistymi a prawami majątkowymi⁷⁴. Sprzedaż majątkowych praw autorskich wywiera wpływ nie tylko na sferę interesów ekonomicznych twórcy, uszczuplając jego majątek. Oddziałuje na interesy osobiste autora. Zaznaczają się one w tym, że to autor powinien zdecydować, czy w ogóle chce zakomunikować swoje dzieło publiczności. Może on, po stworzeniu utworu, zrezygnować z zamiaru jego opublikowania i to z różnych powodów. Na przykład mógł zmienić poglądy, uznać, że dzieło stawia jego oraz najbliższych mu w złym świetle. Poznanie utworu przez publiczność mogłoby narazić wiele osób na społeczną infamię. Na twórcę może sprowadzać odpowiedzialność cywilną oraz karnoprawną⁷⁵. Utwór może być nieukończony, sprzedaż praw do niego w trybie egzekucyjnym także w tej sytuacji mogłoby kolidować z interesami osobistymi twórcy.

Mimo różnic w szczegółach ochronę pierwszego rozporządzenia prawami autorskimi, zwłaszcza w kontekście dzieła nieopublikowanego, da się zaobserwować w wielu państwach. Poszczególne rozwiązania mają różny

⁷⁴ Ta uwaga odnosi się do dualistycznych systemów prawa autorskiego. Na temat dualistycznych i monistycznych systemów prawa autorskiego zob. uwagi w pkt 1 niniejszego rozdziału. Niemniej ograniczenia egzekucyjne, ze względu na osobiste interesy autora, wprowadza się też w monistycznych systemach prawnych. Przykładem jest chociażby ustawodawstwo Niemiec, o czym będzie mowa w tej części rozdziału.

⁷⁵ Jeśli np. utwór jest autobiografią, w której twórca naruszył cudze dobra osobiste, ujawnił tajemnice handlowe, tajemnice państwowe, opublikowanie dzieła może narazić autora na odpowiedzialność z różnych tytułów.

kształt, niekiedy wykluczają egzekucję z majątkowych praw autorskich. W części państw prawa autorskie mogą podlegać egzekucji lub wejść do masy upadłości. Niemniej, w ostatnim przypadku, komornik czy syndyk nie ma swobody w dysponowaniu prawami autorskimi dłużnika. Jest ona ograniczona ze względu na osobisty interes upadłego. W tym miejscu chodzi o wyeksponowanie następującego faktu. Mianowicie, egzekucja z praw autorskich nie może przebiegać tak, jak w przypadku własności rzeczy. Mamy do czynienia z prawami, których wykonanie oddziałuje na sferę osobistą twórcy. Te prawa muszą pozostać nienaruszone. Mimo to ochrona twórcy przed egzekucją z praw autorskich jest niejednakowo intensywna w poszczególnych systemach prawnych.

Prawo autorskie w Stanach Zjednoczonych Ameryki przyjmuje zasadę zakazu „wywłaszczenia” twórcy z jego praw autorskich. Ta reguła odnosi się do praw majątkowych, prawa osobiste są ściśle, nierozdzielnie związane w tym systemie z osobą twórcy. Dlatego tych ostatnich nie można byłoby autora i tak pozbawić przymusowo. Zasada, o której w tym miejscu mowa, jest zawarta w § 201(e) amerykańskiego prawa autorskiego⁷⁶. Zgodnie z treścią tej regulacji: „**Przymusowe przeniesienie praw** [podkreśl. A.N.]: Jeżeli przysługujące twórcy majątkowe prawa autorskie lub jakiejkolwiek inne prawa wyłączne chronione przez przepisy prawa autorskiego nie zostały wcześniej dobrowolnie przeniesione przez tego twórcę, żadne działanie jakiegokolwiek organu władzy państwowej lub innego organu władzy bądź jakiegokolwiek organizacji mające na celu przejęcie, wywłaszczenie, przeniesienie lub wykonywanie uprawnień w odniesieniu do prawa autorskiego lub któregośkolwiek z praw wyłącznych chronionych przez przepisy prawa autorskiego, nie będzie skuteczne na podstawie niniejszego tytułu, z wyjątkiem działań

⁷⁶ Przez „amerykańskie prawo autorskie” rozumiem w niniejszej monografii przepisy tytułu 17 kodeksu Stanów Zjednoczonych Ameryki. Ustawa, która obecnie wyznacza ramy dla obowiązującego w Stanach Zjednoczonych Ameryki prawa autorskiego, została uchwalona 19.10.1976 r. (An Act For the general revision of the Copyright Law, title 17 of the United States Code, and for other purposes), Public Law nr 94-553, 94th Congress. Zob. wersję skonsolidowaną w wydawnictwie: *Copyright Law United States of United States and Related Laws Contained in Title 17 of the United States Code*, Washington 2021, w wersji uwzględniającej Consolidated Appropriations Act, 2021, Public Law nr 116-260, 134 Stat. 1182.

podjętych zgodnie z postanowieniami tytułu 11 [kodeksu Stanów Zjednoczonych Ameryki – A.N.⁷⁷]⁷⁸.

Przytoczone unormowanie odnosi się do sytuacji, gdy autor nie przeniósł swoich praw majątkowych do utworów. Dopóki rozporządzenie prawami nie nastąpiło, żaden organ nie może go ich pozbawić, nie wolno także tych praw wykonać bez zgody twórcy. Ta zgoda musi być co najmniej dorozumiana⁷⁹. Zakres § 201(e) amerykańskiego prawa autorskiego wzbudzał w dawniejszej literaturze wątpliwości. Niemniej uzasadnienie regulacji nie ulega wątpliwości w doktrynie⁸⁰. Chroni ona interesy twórcy, także osobiste, wyrażające się w więzi, jaka łączy autora z owocem jego kreatywności. Przepis wyklucza egzekucję indywidualną z praw autorskich, jeżeli nie zostały one jeszcze przeniesione i twórca nie zobowiązał się do ich zbycia⁸¹. Nie ogranicza on natomiast egzekucji

⁷⁷ Tytuł jedenasty kodeksu Stanów Zjednoczonych Ameryki dotyczy prawa upadłościowego.

⁷⁸ Tłumaczenie własne.

⁷⁹ D. Nimmer, *Copyright Illuminated: Refocusing the Diffuse US Statute*, Alphen aan den Rijn 2008, s. 419. Podkreśla się, że przepis § 201(e) nie dotyczy w szczególności przypadku, w którym autor zobowiązał się stworzyć utwór na zamówienie zleceniodawcy albo w ramach stosunku pracy. Wtedy prawo podlega zajęciu i egzekucji. Zob. P. Goldstein, *Goldstein on Copyright. 2022-1 Supplement*, vol. 1, New York 2022, s. 5:20.1.; R.A. Gorman, J.C. Ginsburg, R.A. Reese, *Copyright. Cases And Materials*, St. Paul 2017, s. 364–365. Z orzecnictwa zob. wyrok Sądu Apelacyjnego Stanów Zjednoczonych, Ośmy Dystrykt z 11.04.2005 r. w sprawie Taylor Corporation przeciwko Four Seasons Greetings, LLC, Nr 04-1088, 403 F.3d 958.

⁸⁰ „Potwierdza to [tnz. konstrukcja § 201(e) amerykańskiego prawa autorskiego – uwaga A.N.] podstawową zasadę, że wyłączone prawo wynikające z prawa autorskiego powinno być chronione na rzecz twórcy i nie może być odebrane w drodze przymusowego przeniesienia. Nie jest jasne, czy oznacza to na przykład, że Urząd Skarbowy nie może ustanowić zastawu skarbowego na prawie autorskim” – D.G. Mayer, *The Transfer of Copyright Ownership to Periodicals*, „Fordham Law Review” 1978/5, s. 916, przyp. 73. Rozwiązanie zawarte w omawianym przepisie jest jednak ujęte na tyle szeroko, że obejmuje również egzekucję podatkową.

⁸¹ P. Goldstein zwraca uwagę na orzecznictwo sądowe, w którym podkreślano, że § 201(e) amerykańskiego prawa autorskiego ma w polu widzenia procedury zainicjowane przez ciała obcych rządów, które chcą ograniczyć wolność wypowiedzi dysydemtom. Nie chodzi w nim o egzekucję prywatną, prowadzoną przez osobę taką jak wierzyciel zastawniczy (zob. P. Goldstein, *Goldstein on Copyright...*, s. 5:20.1 i orzeczenie cytowane w przyp. 74 na tej stronie). Przede wszystkim, jeżeli twórca obciążył prawo zastawem, to zgodził się na to. A zatem egzekucja prowadzona przez wierzyciela zastawniczego nie

z praw autorskich, ilekroć są one w majątku następcy prawnego autora (np. wydawcy i producenta).

W pierwotnej wersji § 201(e) amerykańskiego prawa autorskiego nie odnosił się do prawa upadłościowego. Powodowało to, że zbycie praw autorskich, ilekroć przysługiwały twórcy, nie mogło nastąpić w postępowaniu upadłościowym. Regulacja została znowelizowana⁸². Ustawodawca wyszedł z założenia, że upadłość twórcy jest możliwa, jeżeli złoży on wniosek o jej ogłoszenie. W tym stanie rzeczy uruchamia dobrowolnie pewną procedurę i musi liczyć się z jej skutkami. Jednym z następstw wszczęcia upadłości może być brak układu z wierzycielami i sprzedaż należących do twórcy praw autorskich⁸³. Nawet jeżeli autor

doprowadzi do „przymusowego” przeniesienia prawa. Omawianego przepisu nie można sprowadzić tylko do kwestii działań obcych rządów. Przy takim założeniu wyłączenie spod zakresu jego działania postępowania upadłościowego nie miałooby zwyczajnie sensu.

⁸² Ch. Shafer, *Creditors' Rights Issues in Copyright Law: Conflict and Resolution*, „University of Baltimore Law Review” 1982/3, s. 428. Autor podkreśla, że przepis o zakazie przymusowego przeniesienia praw należy odczytywać jako narzędzie ochrony interesów osobistych twórcy utworu (s. 429). Zob. też P. Goldstein, *Preempted State Doctrines, Involuntary Transfers and Compulsory Licenses: Testing the Limits of Copyright*, UCLA Law Review 1977/24, s. 1107 i n.; R.A. Gorman, J.C. Ginsburg, R.A. Reese, *Copyright...*, s. 416–417.

⁸³ Zob. P. Goldstein, *Goldstein on Copyright...*, s. 5:20.1. Zob. w tej kwestii zarządzenie oraz zmieniona opinia Sądu Apelacyjnego Stanów Zjednoczonych, Dziewiąty Dystrykt, z 26.08.2014 r. w sprawie Hendricks & Lewis PLLC przeciwko G. Clinton/13–35010, D.C. Nr 2:12-cv-00841-RSL. Sąd Apelacyjny podkreślił, po pierwsze, że rozwiązanie zawarte w § 201(e) amerykańskiego prawa autorskiego nie dotyczy przypadków, gdy doszło już do cesji praw autorskich. Po drugie, sąd zauważył, że § 201(e) amerykańskiego prawa autorskiego miał też od początku w polu widzenia autorów z państw obcych, w tym dysydentów z b. Związku Radzieckiego. Chodziło o to, żeby chronić autorów przed pozbawieniem ich praw majątkowych różnymi dekretnami i umowami po to, żeby wprowadzić następnie na terytorium Stanów Zjednoczonych Ameryki cenzurę. Mogłaby ona polegać na tym, aby poprzez „zawłaszczone” autorskie prawa majątkowe obce państwa blokowałyby dysydentom publikowanie „niewygodnych” politycznie utworów w Stanach Zjednoczonych (m.in. takie uzasadnienie omawianej regulacji wskazują P.A. Alces, H. See, *Commercial Law of Intellectual Property*, Austin 1994, s. 139–140; nie tylko to przyświecało skonstruowaniu omawianego przepisu. W założeniu miał także chronić prawo osobiste każdego twórcy, do zadecydowania o pierwszym zakomunikowaniu dzieła publiczności). Obecnie podkreśla się w wypowiedziach medialnych, że przepis § 201(e) amerykańskiego prawa autorskiego chroni skutecznie prawa autorskie twórców z Chin, którzy udostępniają swoje utwory w Stanach Zjednoczonych Ameryki. Tak też

nie przewiduje tego, składając wniosek o ogłoszenie upadłości, że może utracić prawa autorskie, powinien mieć to w polu widzenia⁸⁴. Syndyk może zbyć prawa, ale i udzielić licencji.

Porównując omówioną wyżej regulację Stanów Zjednoczonych Ameryki z przepisami polskimi, nasuwa się od razu istotna różnica. W amerykańskim prawie autorskim wyraźnie przewidziano możliwość zbycia praw autorskich w postępowaniu upadłościowym. Wyodrębniono tę procedurę spośród innych postępowań, w tym od egzekucji indywidualnej, gdzie przymusowe zbycie praw autorskich pozostaje niemożliwe. W Polsce prawa autorskie należące do twórcy wyłącza się od każdego rodzaju egzekucji, także tej uniwersalnej. Wydaje się też, że w obecnej sytuacji prawnej, jeśli autorskie prawa majątkowe miałyby wejść do masy upadłości twórcy w Polsce, powinno to wyraźnie wynikać z przepisu.

Ograniczenia dotyczące dysponowania autorskimi prawami upadłego wprowadza z kolei ustawodawstwo Kanady. Są one zawarte w obowiązującym w Kanadzie prawie upadłościowym⁸⁵. W kanadyjskim prawie upadłościowym nie ma wprawdzie przepisu takiego jak w Stanach Zjednoczonych Ameryki, dotyczącego zakazu przymusowego przeniesienia praw autorskich. Jak się też zauważa, jeśli zostaje ogłoszona upadłość uprawnionego (twórcy, następcy prawnego), prawa autorskie z zasady wchodzi do masy upadłości⁸⁶. Istnieje mimo to w tym państwie ochrona utworów nieudostępnionych publicznie w ogólności, a nieopublikowanych w szczególności. Znajduje ona wyraz w przepisach, które obejmują

np. M.A. Leaffer, *Understanding Copyright Law*, Durham 2019, s. 220. Podobnie, zwięźle: H.G. Henn, *Copyright Law. A Practitioner's Guide*, New York 1988, s. 80. Zob. D. Nimmer, *Copyright Illuminated...*, s. 419, przypis 121 i podana tam literatura.

⁸⁴ Słusznie jednak się zauważa, że to uzasadnienie wyłączenia postępowania upadłościowego spod działania § 201(e) amerykańskiego prawa autorskiego zawodzi, jeśli upadłość została uruchomiona bez zgody dłużnika (twórcy); zob. D. Nimmer, *Copyright Illuminated...*, s. 419. Niezależnie od tego, wyłączenie w § 201(e) amerykańskiego prawa autorskiego odnosi się do prawa upadłościowego, abstrahując od tego, kto złożył wniosek o ogłoszenie upadłości twórcy.

⁸⁵ Zob. Bankruptcy and Insolvency Act, Revised Statutes of Canada (R.S.C.) 1985, c. B-3, s. 1 i n., wersja z 2024 r., <http://laws-lois.justice.gc.ca> (dostęp: 26.02.2024 r.).

⁸⁶ Zwraca na to uwagę S.C. McCormack, *Intellectual Property Law of Canada*, Huntington–New York 2010, s. 250.

przypadek upadłości wydawcy, dystrybutora względnie innej osoby, na którą twórca przeniósł prawa autorskie. Przewiduje się w tych ostatnich sytuacjach automatyczne, zwrotne przeniesienie praw autorskich z upadłego na twórcę⁸⁷. Wynika to z sekcji 83.1(a) kanadyjskiego prawa upadłościowego⁸⁸. To oznacza, że w określonych okolicznościach masa upadłości zostanie uszczuplona o dane prawa autorskie. Interes autorów, którzy przenieśli swoje prawa, jest chroniony ponadto wtedy, gdy znajdujący się w masie upadłości utwór został już wprowadzony do obrotu⁸⁹. Żeby zbyć prawa upadłego wydawcy czy producenta, syndyk niekiedy musi uzyskać zgodę twórcy lub spadkobierców⁹⁰.

Pozostaje do rozważenia problem upadłości twórcy, któremu służą prawa autorskie. Ten wątek nie został dokładnie uregulowany w przepisach prawa upadłościowego. Przyjmuje się, że swoboda dysponowania prawami autorskimi twórcy powinna być ograniczona w postępowaniu upadłoś-

⁸⁷ S.C. McCormack, *Intellectual Property Law...*, s. 250. Zob. również (na tle bardzo różnych przypadków „powracania” praw autorskich do twórcy w systemie kanadyjskim): P.J. Heald, *The Impact of Implementing a 25-Year Reversion/Termination Right in Canada*, „Journal of Intellectual Property Law” 2021/1, s. 82.

⁸⁸ „Bez uszczerbku dla przepisów niniejszej ustawy lub innych ustaw, oryginalne egzemplarze utworu oraz wszelkie prawa autorskie lub udziały w prawach autorskich w całości lub w części przeniesione na wydawcę, drukarza, przedsiębiorcę lub inną osobę ogłaszającą upadłość, jeżeli utwór objęty prawem autorskim nie został opublikowany lub w inny sposób wprowadzony do obrotu w momencie ogłoszenia upadłości i nie zostały poniesione żadne koszty w związku z tym utworem, powracają i są należne autorowi albo jego spadkobiercom, a wszelkie umowy lub porozumienia między autorem lub jego spadkobiercami a upadłym wygasają i są nieważne bądź, jak w prowincji Quebec, nie mają mocy prawnej” – sekcja 83.1(a) kanadyjskiego prawa upadłościowego (tłumaczenie własne). Zarazem, jak się zauważa, sekcja 83.1 kanadyjskiego prawa upadłościowego ma zastosowanie tylko przy założeniu, że prawa autorskie zostały już przeniesione przez twórcę. Zob. na ten temat zamiast wielu F. Bennet, *Bennett on Bankruptcy*, Toronto 2007, s. 301.

⁸⁹ Jeżeli utwór został wprowadzony do obrotu (np. wyświetlony w kinie, egzemplarze książki są na rynku), „syndyk nie jest uprawniony, bez zgody twórcy albo jego spadkobierców wyrażonej na piśmie, do przeniesienia praw autorskich lub przeniesienia udziału w prawie bądź udzielenia licencji lub do wykonania prawa w inny sposób, chyba że odbyłoby się to na warunkach, które zagwarantują twórcy albo jego spadkobiercom zapłatę honorarium lub udział w zyskach z korzystania z utworu w wysokości nie mniejszej niż ta, którą upadły był zobowiązany im zapłacić” – sekcja 83.2(b) kanadyjskiego prawa upadłościowego (tłumaczenie własne).

⁹⁰ Sekcja 83.2(b) kanadyjskiego prawa upadłościowego.

ciowym. Przede wszystkim syndyk musi brać pod uwagę prawa osobiste autora, takie jak w szczególności uprawnienie do integralności utworu czy też pozostania osobą anonimową⁹¹. Choć nie wynika to wprost z przepisu, w Kanadzie rozporządzenie utworem nieopublikowanym, należącym do upadłego twórcy, w wielu przypadkach nie może nastąpić. Decyzja o pierwszym zakomunikowaniu dzieła publiczności powinna należeć do twórcy. Ta konkluzja ma oparcie w ogólnych założeniach konstrukcyjnych prawa autorskiego. Mamy do czynienia niewątpliwie z jednym z najważniejszych uprawnień autorskich.

Jak z powyższego wynika, prawo kanadyjskie, w inny sposób niż prawo polskie, przewiduje ograniczenia w dysponowaniu prawami do utworu nieopublikowanego. Dotyczą one w Kanadzie sytuacji powstałej po przeniesieniu praw autorskich przez twórcę, ilekroć upadły nie udostępnił jeszcze dzieła publiczności. Ograniczenia egzekucyjne w przypadku, gdy upadłość dotyczy twórcy, wyprowadza się z konieczności poszanowania praw osobistych autora. Egzekucja, jak i upadłość nie mogą tych ostatnich praw naruszać.

Narzędziem ochrony twórcy w prawie kanadyjskim jest konstrukcja zwrotnego przeniesienia praw autorskich. Dla porównania, w polskim systemie prawnym, jeśli twórca przeniósł majątkowe prawa autorskie, nie ma zwrotnego przeniesienia praw w razie upadłości następcy prawnego. Nie ma nawet żądania zwrotu praw, którymi autor rozporządził⁹². Inaczej w omawianej sytuacji wyglądają przeszkody w naszym kraju ku temu, aby prowadzić egzekucję z praw autorskich wydawcy czy producenta do dzieła nieudostępnionego publicznie. Spadkobiercy autora mogą pod pewnymi warunkami tej egzekucji się sprzeciwić. Kwestii tej dotyczy polski przepis art. 18 ust. 2 pr. aut.

Ograniczenia w dysponowaniu prawami w systemie kanadyjskim nie są rozbudowane. Mają w polu widzenia ochronę twórcy przed rozporządze-

⁹¹ Zob. też N. Tamaro, *The Annotated Copyright Act 2022*, Toronto 2022, s. 631 i n.

⁹² Mógłby próbować odstąpić od umowy ze względu na swoje słuszne interesy twórca, jest to jednak osobne zagadnienie; zob. art. 56 pr. aut. O kwestii tej będzie mowa w dalszej części książki.

niem przez syndyka prawem do utworu, który nie został udostępniony. Swoboda przeniesienia praw do utworu udostępnionego publicznie też jest skrupowana. Jak wynika z sekcji 83.2(b) kanadyjskiego prawa upadłościowego, do zbycia praw autorskich upadłego niezbędna jest często zgoda twórcy albo spadkobiercy. Niekiedy warunkiem zbycia prawa jest zapewnienie tym ostatnim wynagrodzenia.

W Wielkiej Brytanii ustawa upadłościowa 1986⁹³ zawiera pojedynczą regulację, która ma znaczenie dla prowadzonych rozważań. Generalnie rzecz ujmując, prawa autorskie wchodzą do masy upadłości, podlegają egzekucji. W toku postępowania upadłościowego syndyk może zbyć prawa autorskie bądź udzielić licencji. Obejmuje to zarówno przypadek, gdy upadły jest twórcą i zachował majątkowe prawa autorskie, jak i sytuację, gdy prawa autorskie należą do upadłego – następcy prawnego twórcy.

Szczególne rozwiązanie przewidziano na okoliczność, gdy upadły nabył prawa autorskie i jest w stosunku do twórcy zobowiązany do zapłaty honorarium. Kwestii tej dotyczy § 15(1) części drugiej załącznika 11 do ustawy upadłościowej 1986⁹⁴. Rozwiązanie to jest zamieszczone w przepisach przejściowych. Ma zastosowanie do sytuacji, gdy, po pierwsze, wniosek o ogłoszenie upadłości został złożony w dniu wejścia w życie ustawy upadłościowej 1986. Po drugie, dłużnik przed wejściem w życie ustawy zobowiązał się wobec twórcy do świadczeń pieniężnych (np. do zapłaty wynagrodzenia za zbycie praw)⁹⁵.

Jeśli powyższe przesłanki są spełnione, obowiązuje tzw. ograniczenie uprawnień syndyka w odniesieniu do majątkowych praw autorskich.

⁹³ Insolvency Act 1986, UK Public General Acts 1986, rozdział 45, ze zm., <https://www.legislation.gov.uk> (dostęp: z 26.02.2024 r.).

⁹⁴ Załącznik nosi tytuł „Przepisy przejściowe”.

⁹⁵ Oba wymienione wyżej warunki zastosowania przepisu § 15 (1) załącznika 11 do ustawy upadłościowej 1986 muszą być spełnione kumulatywnie. Kwestia zakresu terytorialnego zastosowania ustawy, o której mowa, jest zagadnieniem skomplikowanym, którego omawianie wykracza poza przedmiot niniejszej książki. Ustawa nie obowiązuje na terytorium całej Wielkiej Brytanii, wiele jej przepisów ma zastosowanie w obrębie Anglii i Walii. Zob. sekcję 440 (gdy chodzi o stosowanie przepisów ustawy, o której w tym miejscu mowa, do Szkocji) oraz sekcję 441 (jeśli chodzi o stosowanie przepisów analizowanej ustawy do Irlandii Północnej).

Instytucja ta ma bardzo długi rodowód w ustawodawstwie brytyjskim⁹⁶. Polega ona na tym, że syndyk nie może zbyć praw autorskich bez zgody twórcy albo sądu, chyba że zapewniłby (syndyk) twórcy wynagrodzenie lub udział w zysku z korzystania z dzieła w kwocie nie niższej niż ta, którą zobowiązał się zapłacić upadły⁹⁷. Trzeba jednak podkreślić, że to rozwiązanie jest obecnie traktowane jako wyjątkowe i ograniczone zasięgiem swojego działania głównie przez przepisy przejściowe.

Instytucja, o której wyżej powiedziano, miała w polu widzenia nie tyle ochronę interesów osobistych, co raczej majątkowych autora. Niewątpliwie jednak jej zastosowanie powodowało dla syndyka ograniczenie w sprzedaży autorskich praw majątkowych. W obecnym stanie prawnym unormowanie, o którym mowa, ma już niemal historyczne znaczenie.

⁹⁶ Zob. omówienie tego ograniczenia w książce: W.A. Copinger, *The law of copyright*, London 1915, s. 552.

⁹⁷ Stosownie do § 15 (1) załącznika nr 11 do ustawy upadłościowej 1986: „Jeżeli osoba, której upadłość ogłoszono na podstawie wniosku złożonego **w wyznaczonym dniu lub po wyznaczonym dniu** [podkreśl. A.N.] jest zobowiązana, na mocy umowy zawartej przed tym dniem, do zapłaty wynagrodzenia lub zapewnienia udziału w zyskach na rzecz jakiegokolwiek osoby w odniesieniu do praw autorskich lub udziału w prawach autorskich wchodzących w skład masy upadłości, przepis sekcji 60 ustawy o upadłości (Bankruptcy Act) z 1914 r. (ograniczenie uprawnień syndyka w odniesieniu do praw autorskich) stosuje się w stosunku do syndyka tego majątku w taki sam sposób, w jaki stosuje się go do syndyka masy upadłościowej na mocy ustawy z 1914 r.” „Wyznaczony dzień” jest zdefiniowany w sekcji 436 ustawy upadłościowej 1986. Chodzi o dzień, w którym ta ostatnia ustawa weszła w życie, czyli 29.12.1986 r. (zob. też sekcja 443 ustawy upadłościowej 1986). Paragraf 15 (1) załącznika nr 11 do ustawy upadłościowej 1986 odsyła do Bankruptcy Act 1914 r., UK Public General Acts, rozdział 59, <https://www.legislation.gov.uk> (dostęp: 8.08.2024 r.). Zgodnie z sekcją 60 Bankruptcy Act 1914: „W przypadku, gdy majątek upadłego zawiera jakiegokolwiek prawa autorskie i upadły jest zobowiązany do zapłacenia autorowi honorarium lub zapewnienia mu udziału w zyskach z korzystania z utworu, syndyk nie jest uprawniony do sprzedaży lub zaaprobowania sprzedaży jakichkolwiek egzemplarzy danego dzieła, chyba że syndyk zapłaci autorowi taką samą kwotę honorarium lub zapewni taki sam udział w zyskach, jakie twórca miał uzyskać od upadłego. Syndyk nie jest również uprawniony bez zgody autora dzieła albo zezwolenia sądu do przeniesienia praw autorskich albo udzielenia licencji, chyba że syndyk zapewni autorowi dzieła honorarium lub udział w zyskach w kwocie nie niższej, niż ta, którą miał zapewnić autorowi upadły”. Zob. także, jeśli chodzi o podobne przepisy, regulację obowiązującą w Szkocji – sekcja 234 [5] Bankruptcy [Scotland] Act 2016, <https://www.legislation.gov.uk> (dostęp: 8.08.2024 r.). Przekłady tekstu unormowań, zamieszczone w niniejszym przypisie – tłumaczenie własne.

W prawie francuskim majątkowe prawa autorskie są zbywalne⁹⁸, co sprawia, że mają zdolność wejścia do masy upadłości. Francuski kodeks własności intelektualnej⁹⁹ nie przewiduje zasadniczo ograniczeń w prowadzeniu egzekucji z praw autorskich. Nie zwiera ich także francuski kodeks handlowy¹⁰⁰, który reguluje zagadnienia prawa upadłościowego.

Francuski kodeks własności intelektualnej wprowadza prawa dla autorów w sytuacji prowadzenia postępowań wobec wydawcy lub producenta audiowizualnego. Przede wszystkim umowy zawarte z twórcami, na podstawie których przenieśli prawa autorskie, pozostają w mocy¹⁰¹. Nie ma w konsekwencji automatycznego zwrotnego przeniesienia praw autorskich w razie rozpoczęcia likwidacji wydawcy czy producenta. Na likwidatorze ciąży obowiązek poinformowania autorów o dochodach ze sprzedaży egzemplarzy dzieł wydawniczych¹⁰². Jednakże, jeśli

⁹⁸ Kwestia przeniesienia praw autorskich we Francji jest zagadnieniem złożonym. Zob. na ten temat: M.M.M. van Echoud, *Choice of law in copyright and related rights: alternatives to the lex protections*, The Hague–London 2003, s. 203–204; S. Carre, *France* [w:] *Balancing Copyright – A Survey of National Approaches*, red. R. Hilty, S. Nérissou, Berlin–Heidelberg 2012, s. 421–422.

⁹⁹ Code de la propriété intellectuelle, czyli ustawa nr 92–597 z 1.07.1992 r., Journal Officiel de la République Française z 3.07.1992 r./153, s. 8801–8843 ze zm., <https://www.legifrance.gouv.fr> (dostęp: 8.08.2024 r.).

¹⁰⁰ Code de commerce, czyli załącznik do Ordonansu nr 2000–912 z 18.09.2000 r. w sprawie części legislacyjnej Kodeksu handlowego, Journal Officiel de la République Française z 21.09.2000 r./219, s. 38003 i n., <https://www.legifrance.gouv.fr> (dostęp: 8.08.2024 r.). Omawiany akt prawny zawiera pewne rozwiązania mające znaczenie dla praw autorskich w upadłości, jednak w innym aspekcie. Chodzi o problem uprawnień syndyka w stosunku do umów licencyjnych zawartych przez upadłego. O kwestii tej jest mowa odrębnie w kolejnym rozdziale niniejszej książki.

¹⁰¹ Zob. także P. de Oliveira, *Droit du logiciel: genèse d'une théorie matérialiste*, Paris 2012, s. 152.

¹⁰² „Po zaprzestaniu działalności przedsiębiorstwa wydawniczego, czy to w wyniku sądowego orzeczenia o likwidacji, czy też w wyniku dobrowolnego zaprzestania działalności, wydawca lub ewentualnie likwidator sporządza i przesyła każdemu autorowi związanemu umową z przedsiębiorstwem sprawozdanie finansowe na dzień likwidacji działalności. W sprawozdaniu tym należy wykazać liczbę egzemplarzy utworów sprzedanych od czasu sporządzenia ostatniego sprawozdania finansowego, wysokość honorariów autorskich należnych twórcy z tytułu tej sprzedaży oraz liczbę egzemplarzy dostępnych w magazynie wydawcy. Wydawca, w przypadku dobrowolnego przekazania, lub likwidator, w przypadku sądowej decyzji o likwidacji, przekazuje autorowi zebrane przez siebie od dystrybutorów i sprzedawców detalicznych informacje o liczbie pozostałych dostępnych